**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ**

| YASAMA DÖNEMİ | YASAMA YILI |
| --- | --- |
| 28 | 5 |

# SIRA SAYISI: 295

**İstanbul Milletvekili Numan Kurtulmuş'un Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/3961) ve Dışişleri Komisyonu Raporu**

**Not:** Bu Sıra Sayısına; elektronik ortamda
https://www.tbmm.gov.tr/yasama/komisyon-raporlari
internet adresindeki sorgu sayfası üzerinden erişilebilmektedir.

**Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı**

# İÇİNDEKİLER

**Sayfa**


- **2/3961 Esas Numaralı Teklifin**

- TBMM Başkanlığına Sunuş Yazısı ..... **4**

- Genel Gerekçesi ..... **4**

- **Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi** ..... **6**

- **Dışişleri Komisyonu Raporu** ..... **7**

- **Muhalefet Şerhleri** ..... **20**

- **Teklif Metni** ..... **42**

- **Dışişleri Komisyonunun Kabul Ettiği Metin** ..... **42**

- **Anlaşma Metni** ..... **43**

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Gelen Kâğıtlar Listesi'nde yayımlanan 1966245 evrak numaralı "Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma için Mekke Anlaşması"nın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun teklifi ve gerekçesi ekte sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

*Numan Kurtulmuş*

İstanbul

| **HAVALE EDİLDİĞİ KOMİSYONLAR (2/3961)** | |
|---|---|
| **ESAS** | Dışişleri Komisyonu |
| **TALİ** | Milli Savunma Komisyonu |

**GENEL GEREKÇE**

"Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşması" 7 Ağustos 2026 tarihinde Mekke'de imzalanmıştır.

Mekke Anlaşması ile, bölgesel sahiplenme anlayışı temelinde bölge ülkeleri arasında stratejik diyaloğun ve karşılıklı güvene dayalı birlikte çalışma kültürünün güçlendirilmesi, Orta Doğu'da ve ötesinde iş birliğine ve kolektif caydırıcılığa dayalı güvenlik yaklaşımının tesis edilmesi ve bölgenin sorunlarına bizzat bölge içerisinden çözümler üretilmesi hedeflenmektedir. Bölgemizde bu şekilde saldırganlığın caydırılmasıyla kalıcı bir istikrar ve güvenlik ortamının tesis edilmesi halinde, bunun orta ve uzun vadede tüm bölge ülkeleri üzerinde son derece olumlu sosyo-ekonomik etkilerinin olacağı değerlendirilmektedir.

Mekke Anlaşmasında Taraflar birbirlerinin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin korunması amacıyla iş birliği yapmayı ve bu doğrultuda, BM Şartından kaynaklanan savunma haklarının kullanılmasında her bir Tarafın kendi anayasal yükümlülükleri, milli mevzuatı ve yetkili makamlarının kararları çerçevesinde askeri imkân ve yeteneklerin konuşlandırılması da dâhil olmak üzere uygun görecekleri tedbirlerle birbirlerine destek olmayı taahhüt etmektedirler. Anlaşmanın kolektif savunma hükmünün tatbik edilmesi kendiliğinden işlemeyecek, bu husus yapılacak istişareler neticesinde mutabakatla alınacak kararlara dayalı olacaktır.

Mekke Anlaşması bu çerçevede, terörizm dâhil Tarafların ortak değerlendirmesiyle savunma ve güvenliklerini etkilediği belirlenen tehdit ve saldırılara karşı Taraf devletlerin savunma ve güvenliğini kolektif caydırıcılık temelinde güçlendirmeyi ve bu kapsamda Tarafların silahlı kuvvetleri arasında birlikte çalışabilirlik, iş birliği ve koordinasyonun artırılmasını hedeflemektedir. Anlaşma, bu hedef doğrultusunda, savunma sanayii alanındaki iş birliğinin de derinleştirilmesi amacını taşımaktadır.

Mekke Anlaşması, bölgesel sahiplenme, iş birliğine dayalı güvenlik ve kapsayıcılık ilkeleri üzerine inşa edilmiştir. Tamamen savunma odaklı olan Anlaşma, herhangi bir ülkeyi hedef almamaktadır. Anlaşma, bölgesel barış, istikrar ve güvenliğe katkıda bulunma arayışında olan, uluslararası hukuka

saygılı ve toprak bütünlüğü, egemen eşitlik ve içişlerine karışmama ilkelerini benimseyen tüm bölge ülkelerinin katılımına açıktır.

Mekke Anlaşması, ülkemizin diğer ittifaklarından veya anlaşmalarından kaynaklanan ikili veya çok taraflı hiçbir yükümlülüğünü ortadan kaldırmamakta veya bunların yerine geçmemektedir. Aksine, Anlaşmanın etkin şekilde uygulanmasıyla Orta Doğu bölgesinde sağlanması hedeflenen istikrar ve güvenlik ortamı, üyesi olduğumuz diğer bir ittifak olan NATO'nun Avrupa-Atlantik güvenliği bağlamındaki amaçlarıyla da uyumludur. Anlaşma kapsamında üstlenmekte olduğumuz yükümlülükler, ülkemizin NATO kapsamındaki hak ve yükümlülüklerine halel getirmemektedir.

Mekke Anlaşmasının aramızdaki güvenlik ve savunma iş birliğinin derinleştirilmesi suretiyle Suudi Arabistan ve Pakistan ile ikili ilişkilerimizi yeni bir düzeye taşıyacağı, aynı zamanda kapsayıcı bir bölgesel iş birliği mekanizması sunarak bölgemizde güvenlik ve istikrarın sağlanmasına yönelik yapıcı ve önalıcı gayretlerimize destek olacağı değerlendirilmektedir.

*T.C.*
*Cumhurbaşkanlığı*
*Sayı: Z-90666677-599-417047* *20 Ekim 2026*
Konu: Anlaşma

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

7 Ağustos 2026 tarihinde Mekke'de imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşması"nı Anayasanın 90 ıncı maddesi gereğince onaylanması uygun bulunmak üzere ilişikte bilgilerinize sunarım.

*Recep Tayyip ERDOĞAN*
**Cumhurbaşkanı**

**Dışişleri Komisyonu Raporu**

*Türkiye Büyük Millet Meclisi*
*Dışişleri Komisyonu* *30/10/2026*
*Esas No: 2/3961*
*Karar No: 200*

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2/3961 esas numaralı, "Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi" Komisyonumuzun 27/10/2026 tarihinde yaptığı 24'üncü toplantısında görüşülmüş ve kabul edilmiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

**1. Giriş**

Cumhurbaşkanlığınca 20/10/2026 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşması, 21/10/2026 tarihinde İstanbul Milletvekili Numan KURTULMUŞ imzasıyla "Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi" olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuştur. 2/3961 esas numaralı Kanun Teklifi, 21/10/2026 tarihinde esas komisyon olarak Komisyonumuza, tali komisyon olarak Milli Savunma Komisyonuna havale edilmiştir.

Teklif, Komisyonumuzun 28'inci Yasama Dönemi 27/10/2026 tarihli 24'üncü toplantısında Dışişleri Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı yetkililerinin de katılımlarıyla görüşülmüştür.

**2. Teklifin İçeriği**

Komisyonumuza havale edilen metinler incelendiğinde Teklif ile, Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı arasında, terörizm dâhil tarafların ortak değerlendirmesiyle savunma ve güvenliklerini etkilediği belirlenen tehdit ve saldırılara karşı kolektif caydırıcılığın güçlendirilmesi ile tarafların silahlı kuvvetleri arasındaki koordinasyonun ve savunma sanayii alanındaki iş birliğinin artırılmasını öngören Anlaşma'nın onaylanmasının uygun bulunmasının amaçlandığı görülmektedir.

**3. Komisyon Görüşmeleri**

Komisyonumuzda Teklif'in tümü üzerinde yapılan görüşmelerde[1];

Dışişleri Bakan Yardımcısı Zeki Levent GÜMRÜKÇÜ tarafından;

✓ Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşması'nın; ülkemiz ile Suudi Arabistan ve Pakistan arasındaki köklü tarihsel ilişkilerin doğal bir uzantısı olarak Sayın Cumhurbaşkanımız, Suudi Arabistan Veliaht Prensi ve Başbakanı ile Pakistan Başbakanı tarafından 7 Ağustos 2026 tarihinde Mekke'de imzalandığı,

✓ Anlaşma'nın iç onay süreçlerinin Suudi Arabistan ve Pakistan tarafından tamamlandığı,

✓ Anlaşma'nın bölgemizdeki sorunların çetrefil bir hâle geldiği günümüzde, taraf ülkelerin dışarıdan çözüm beklemek yerine sorumluluk üstlenerek iş birliği ve kolektif savunma anlayışına dayalı bir bölgesel güvenlik mimarisi doğrultusunda ilk adımı attıkları,

✓ Mekke Anlaşması'nın üç ülke arasındaki özel dostluk ilişkilerinin bir uzantısı olmanın yanı sıra bölgemizde ihtiyacı giderek daha fazla hissedilen bölgesel sahiplenme anlayışının da somut bir ürünü olduğu,

✓ Günümüzde bölgesel meselelerin her geçen gün daha da karmaşıklaşması karşısında; Anlaşma'ya taraf üç ülkenin dışarıdan çözüm beklemek esasına dayalı bir yaklaşım yerine sorumluluk üstlenerek iş birliği ve kolektif savunma temelinde bölgesel bir güvenlik mimarisi oluşturma iradesi göstermesi, bu yönde atılacak adımların hukuki altyapısını ve kurumsal çerçevesini somut bir şekilde gözler önüne serdiği,

---

[1] *Komisyonun toplantı tutanaklarına aşağıdaki bağlantı adresinden ulaşılabilir:*
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5480

✓ Mekke Anlaşması'yla zemini oluşturulan bu yapının; yalnızca taraf üç ülkenin değil, tüm bölgenin güvenliğine katkı sağlaması; karşılıklı güven temelinde diyalog ve iş birliğini güçlendirerek bölgede kalıcı ve öngörülebilir bir istikrar ortamı yaratmasının hedeflendiği; bu durumun, on yıllardır devam eden kriz ve ihtilaflar nedeniyle büyük potansiyelini hayata geçirememiş bulunan bölgemizde, bizzat bölge ülkelerinin kendi sorumluluğu ve sahipliğinde bir barış, istikrar ve refah vizyonu ortaya koyduğunun en somut göstergesi olduğu,

✓ Tamamen savunma odaklı olan Mekke Anlaşması'nın herhangi bir ülkeyi hedef almadığı,

✓ İttifakın, bölgesel barış ve güvenliğin sağlanması hedefini gözeten ve devletlerin egemenliği ve toprak bütünlüğüne saygı, meşru müdafaa hariç güç kullanmama ve iç işlerine müdahale etmeme ilkeleri başta olmak üzere, uluslararası hukuka saygı gösteren tüm bölge ülkelerinin katılımına açık olduğu,

✓ Bu haliyle Anlaşma'nın, bölgede herhangi bir kamplaşmayı değil bütünleşmeyi öngördüğü, ayrıştırıcı değil kapsayıcı bir vizyon içerdiği,

✓ Anlaşma'nın daha operasyonel düzeyde ise kolektif caydırıcılığın güçlendirilmesini, uluslararası güvenlik konularında düzenli istişarelerde bulunulmasını, silahlı kuvvetlerin birlikte çalışabilirliğinin karşılıklı personel değişimi, ortak eğitim programı ve tatbikatlarla artırılmasını, savunma sanayisinde ortak üretim ve teknoloji paylaşımı dâhil iş birliğinin desteklenmesini, terörle mücadelede müşterek çabaların güçlendirilmesini ve tarafların birbirlerine Anlaşma hükümlerinin uygulanması kapsamında lojistik destek sağlamalarını öngördüğü,

✓ Mekke Anlaşması'nın Türkiye'nin diğer ittifaklarından veya anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerini ortadan kaldırmadığı veya bunların yerine geçmediği ve bu hususta Anlaşma'da da bu yönde açık bir hüküm bulunduğu,

✓ Güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde Avrupa-Atlantik coğrafyası ile Orta Doğu arasındaki etkileşim ışığında NATO ve diğer platformları tamamlayıcı nitelik taşıdığı,

✓ Anlaşma'nın bölge meselelerine bölge içinden çözüm arayışının tarihî bir yansıması olduğu,

✓ Anlaşma'nın bölgesel sahiplenme ve kapsayıcılık ilkeleriyle ihtiyaç duyulan güvenlik mimarisini kurduğu; kolektif caydırıcılık vizyonunun uzun zamandır arzulanan istikrar ve öngörülebilirliğin inşasına büyük katkı sağlayacağını ve ortak sorumluluk anlayışıyla kalıcı çözümler üreteceği,

ifade edilmiştir.

Komisyon Başkan ve üyeleri tarafından;

✓ Teklif'in, tali komisyon sıfatıyla Milli Savunma Komisyonu'na havale edildiği ve anılan komisyon tarafından İçtüzüğün 37'nci maddesinde hüküm altına alınan süre zarfında görüşülmesinin mütalaa edilmediğine dair yazının, 26 Ekim 2026 tarihinde esas komisyona gönderildiği,

✓ Anlaşma'nın tali komisyon olarak Millî Savunma Komisyonu'na sevk edildiği ancak anılan Komisyonun bahse konu Teklif'i görüşme ihtiyacı hissetmemesinin talihsizlik olduğu,

✓ Anlaşma'nın detaylı bir şekilde görüşülebilmesini teminen alt komisyon kurulması doğrultusunda bir önerge verildiği ve bu önergenin; ilgili bakanlıkların ve savunma sanayii uzmanlarının etraflıca dinlenilmesi ile Anlaşma'nın getirdiği risklerin nasıl bertaraf edileceği noktasında kıymetli bir bilgilendirme fırsatı sunacağı düşüncesiyle hazırlandığı,

✓ Mekke Anlaşması'nın bölgemizin içinden geçtiği çalkantılı dönemde bölgesel istikrara katkıda bulunmak amacıyla imzalandığı,

✓ Böyle bir dönemde ülkelerin ortak sorumluluk üstlenmesini sağlayacak yapıcı girişimlere ihtiyaç duyulduğu,

✓ Mekke Savunma İttifakı'nın kuruluşunun bu ihtiyaca cevap veren bir iş birliği iradesini ortaya koyduğu,

✓ Anlaşma'nın savunma odaklı olduğu ve üç ülkenin toprak bütünlüğüne, egemenliğine ve sınırlarının dokunulmazlığına yönelik dış kaynaklı bir silahlı saldırı hâlinde birbirlerine destek verme taahhüdünü içermekte olduğu,

✓ Bu dayanışmanın sağlayacağı kolektif caydırıcılığın saldırganlığın önlenmesine ve barışın korunmasına hizmet etmesinin beklendiği,

✓ İttifakın belirli bir tehdide veya ülkeye yönelik olmadığının da Anlaşma metninde açıkça belirtildiği,

✓ Mekke Anlaşması'nın dış politikamızın temel ilkelerinden biri olan bölgesel sahiplenme anlayışına dayandığı,

✓ Ülkemizin bugüne kadar Karadeniz'de, Balkanlar'da, Güney Kafkasya'da ve Orta Doğu'da bölgesel sorunlara bölgesel çözümler geliştirilmesi için birçok girişime öncülük ettiği ve bu Anlaşma'nın zor koşullarda da aynı ilkeye bağlı kalma kararlılığımızı yansıttığı,

✓ Sayın Cumhurbaşkanımızın "bölgenin geleceği, bölge ülkelerinin iradesinden bağımsız olarak şekillendirilemez." ifadesinin bu yaklaşımı ortaya koyduğu,

✓ Düzenli istişare ve karşılıklı güvenin, sorunların büyümeden çözülmesine ve yeni krizlerin önlenmesine yardımcı olacağı,

✓ Anlaşma'nın aynı barışçı vizyonu paylaşan ve uluslararası hukuka saygı gösteren bütün bölge ülkelerinin katılımına açık olmasının oldukça önemli olduğu,

✓ Egemen eşitlik, toprak bütünlüğüne saygı ve içişlerine karışmama ilkelerinin bu iş birliğinin ortak zeminini oluşturduğu,

✓ Üç ülkenin başlattığı girişimin anılan esaslar etrafında genişletilmesinin bölge genelinde daha kapsamlı bir iş birliği ağının kurulmasına da imkân vereceği,

✓ Ülkemizin NATO üyeliğinden ve diğer uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan hak ve yükümlülüklerinin korunmakta olduğu,

✓ Bölgesel istikrarı güçlendirmeyi amaçlayan bu girişimin, mevcut güvenlik mimarisini tamamlayan önemli bir nitelik taşıdığı,

✓ Ülkemizin Pakistan ve Suudi Arabistan'la güçlü bağlara sahip olduğu ve bölgesel meselelerde süregelen istişareleri bulunduğu; Mekke Anlaşması'nın bu birikime kurumsal bir boyut kazandırarak iş birliğinin sürekliliğini güçlendireceği,

✓ Güvenlik alanında sağlanacak ilerlemenin ekonomik karşılığının da göz önünde bulundurulması gerektiği,

✓ Körfezdeki istikrarın; enerji arz güvenliğini, deniz yollarının emniyetini, ticaretin devamlılığını ve yatırımları doğrudan ilgilendirmesi nedeniyle Anlaşma'nın sağlayacağı katkıların, ekonomik menfaatlerimiz ve bölgemizin refahı açısından da değerlendirilmesi gerektiği,

✓ Mekke Anlaşması'nın yerli savunma sanayii ürünlerimiz (İHA/SİHA) için pazar oluşturma potansiyeli taşımakla birlikte Türk askerinin Yemen'deki çatışmalara sürüklenme ihtimali bulunduğu; İran'la ilişkilerin bozulmasının ticaret ve gemi taşımacılığına (gemi trafiğine) olumsuz yansımalarının olacağı,

✓ Uluslararası sistemin derin bir dönüşümden geçtiği, küresel güç dengelerinin yeniden şekillendiği, uluslararası hukukun ve kurumların etkinliğinin ciddi bir biçimde sorgulandığı tarihî bir dönemden geçildiği,

✓ Dünyanın farklı coğrafyalarında yaşanan savaşlar, çatışmalar ve insani krizlerin, kurulan stratejik ortaklıklarla, geliştirilen caydırıcılık kapasitesiyle ve krizler karşısında ortaya konulan müşterek iradeyle sağlanabileceği gerçeğini gösterdiği,

✓ Bugün hiçbir devletin güvenliğini yalnızca kendi sınırları içerisinde değerlendiremeyeceği, zira tehditlerin sınır tanımadığı ve bölgesel istikrarsızlıkların kısa sürede küresel sonuçlar doğurabildiği gerçeğinden hareketle; Mekke Anlaşması'nın böylesine kritik bir dönemde Türkiye'nin güvenlik anlayışına yeni bir stratejik boyut kazandıran, bölgesel iş birliğini kurumsal bir zemine taşıyan ve müşterek savunma iradesini güçlendiren önemli bir adım teşkil ettiği,

✓ Anlaşma kapsamında sağlanacak desteğin kapsam ve niteliğinin tarafların kendi anayasal yükümlülükleri, millî mevzuatları ve müşterek değerlendirmeleri çerçevesinde belirleneceği,

✓ Mekke Anlaşması'nın temel olarak savaşı önleme, saldırganlığı caydırma ve barışı koruma iradesinin bir ifadesi olduğu ve Türkiye'nin savunma anlayışının da tam olarak bu esasa dayandığı,

✓ Temel hedefin çatışmaları büyütmek değil çatışmaların önüne geçmek, güç kullanmayı teşvik etmek değil güç kullanma ihtiyacını ortadan kaldıracak bir caydırıcılık mekanizması oluşturmak olduğu,

✓ Türkiye'nin tarihî birikimi, coğrafi konumu, diplomatik kapasitesi ve gelişen savunma sanayisiyle bölgesel güvenliğin en temel aktörlerinden biri olduğu ve Mekke Anlaşması'nın bu stratejik kapasitenin dost ve kardeş ülkelerle karşılıklı menfaat ve sorumluluk temelinde değerlendirilmesine imkân sunduğu,

✓ Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşması'nın onay yetkisi Anayasa'nın 90'ıncı maddesi uyarınca münhasıran Türkiye Büyük Millet Meclisine ait iken, Meclisimizin iradesi ve onayı alınmaksızın yürürlüğe konulması; bu kapsamda Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi'nin İstanbul ve Riyad'da toplantılar gerçekleştirerek Dışişleri Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı düzeyinde Suudi Arabistan'a askerî kuvvet konuşlandırılmasına hazırlık yapılması gibi icrai kararlar almasının ve Meclis'e dahi sunulmadan Pakistanlı bir emekli korgeneralin Genel Sekreter olarak atanmasının iç hukukumuz ve anayasal denge açısından yetki gasbı ve yetki aşımı teşkil ettiği,

✓ Türkiye'nin, Suudi Arabistan'ın ve Pakistan'ın güvenlik risklerini üstlenmemesi gerektiği,

✓ Anlaşma'nın 16'ncı maddesinde yer alan ve tarafların 10 yıl boyunca bu ittifaka bağlanmasını, ittifaktan ayrılışın ise en az üç ay önceden bildirilmesini şart koşmasına ilişkin düzenlemeye yer verildiği; Anlaşma'da yer alan bu düzenleme "başka hiçbir anlaşmada bulunmadığı" gerekçesiyle eleştirilse de Kuzey Atlantik Antlaşması'nın (NATO) 13'üncü maddesinde de benzer bir düzenlemeye yer verildiği ve 20 yıllık bir süre öngörüldüğü,

✓ Suudi Arabistan'ın, Yemen'de uzun yıllardır devam eden çatışmanın tarafı olduğu ve son dönemde kendi topraklarına yönelen saldırılarla da karşı karşıya kaldığı ve bu nedenle hava savunmasının güçlendirilmesi ve mühimmat ikmalinin sürdürülebilirliğinin Riyad açısından önemli ihtiyaçlar hâline geldiği,

✓ Pakistan'ın Afganistan'la silahlı çatışmalar yaşadığı ve Hindistan'la ilişkilerinde de uzun süredir devam eden ciddi güvenlik sorunları bulunduğu,

✓ Her iki ülkenin güvenlik kaygılarının anlaşılır olmakla birlikte bu ülkelerin karşı karşıya olduğu tehditlerle Türkiye'nin güvenlik önceliklerinin her konuda örtüşmeyebileceği ve ittifakın karşılıklı olmasının, tarafların aynı askerî imkânlara sahip olduğu anlamına gelmediği,

✓ Geçmişte Kosova ve Afganistan'daki askerî görevlendirmeler için TBMM'nin onayının alınmasının bu konudaki parlamenter hassasiyetin önemini göstermesi bakımından oldukça önemli olduğu,

✓ Ortak askerî faaliyetlerin komuta ve kontrol düzenlemeleri, görevlendirilecek birliklerin sorumlulukları ve angajman kurallarının önceden belirlenmesi gerektiği; özellikle bir savunma görevinin kapsamının genişletilmesi veya saldırı faaliyetine geçilmesi hâlinde hangi makamların karar vereceği açıklanması gerektiği,

✓ Anlaşma'nın 16'ncı maddesi ile paktın ilk 10 yıl boyunca süreklilik arz edeceği ve olağan çekilme hakkının ancak bu on yıllık sürenin tamamlanmasından sonra kullanılabileceği hüküm altına alındığı; böylesine uzun vadeli bir taahhüttün kapsamının doğru bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği,

✓ Dünyanın köklü bir dönüşümden geçtiği, haritaların başkaları tarafından çizildiği bir dönemde bölgenin kaderine yine bölge ülkelerinin sahip çıkacağı kurumsal bir altyapı inşa edildiği,

✓ Atatürk'ün Balkan Antantı ve Sadabat Paktı'yla attığı "bölge sorunlarına bölge içinden çözüm" temel ilkesinin, Karadeniz'deki iş birlikleri ve bugünün Türkiye Yüzyılı vizyonuyla yeniden hayata geçirildiği,

✓ Doğuda Azerbaycan'la Şuşa Beyannamesi ve Türk Devletleri Teşkilatı, batıda NATO'nun köklü ve güçlü üyeliği; kuzeyde Rusya ve Ukrayna ile sürdürülen dengeli dostluklar; güneyde ise Mekke Ortak Savunma Anlaşması ile açılan yeni sayfanın birbirini tamamlamakta olduğu,

✓ Millî güvenliğimizi ve çıkarlarımızı doğrudan etkileyen bir diğer hayati sahanın Kızıldeniz ve Babülmendep Boğazı olduğu; bölgenin hemen yakınında, Somali'yle yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde kurulan uzay üssünün ülkemizin 21. yüzyıldaki en stratejik hamlelerinden biri olduğu,

✓ Paylaşılan hassas verilerin güvenliği hususunun hayati bir önem taşıdığı; nitekim oradan paylaşılan bilgilerin başka devletlerin eline geçecek mi endişesinin sıklıkla dile getirildiği; verilere erişimin yalnızca bilmesi gereken, yani "need to know" prensibi çerçevesinde uygun güvenlik yetkisine sahip yetkililerle sınırlı olduğu ve bu hususun Anlaşma'da açıkça yer aldığı ve bu kuralın, uluslararası istihbarat hukukundaki üçüncü taraf yasağının tam karşılığı olduğu;

✓ Anlaşma'nın 2'nci maddesinde düzenlenen yardımın, BM Şartı'nın 51'inci maddesi çerçevesinde ele alındığı,

✓ Mekke Ortak Savunma Anlaşması'nın kesinlikle NATO'ya bir alternatif veya NATO üyeliğimizin ikamesi olmadığı; nitekim Anlaşma'nın 12'nci maddesinde, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan ve ittifaklardan doğan tüm hak ve yükümlülüklerinin tamamen saklı olduğu hususunun açıkça hüküm altına alındığı,

ifade edilmiştir.

Komisyon üyeleri tarafından;

✓ Suudi Arabistan ve Pakistan ile daha önce benzer anlaşmaların yapılıp yapılmadığı,

✓ Anlaşma'nın 7 Ağustos 2026 tarihinde imzalanmasına rağmen bugüne kadar içeriğiyle ilgili kamuoyuna tatmin edici bir açıklama yapılmadığı; Anayasamızın 90'ıncı maddesine göre uluslararası anlaşmaların onaylanmasının TBMM'nin kanunla uygun bulmasına bağlı olduğu ve bunun temel bir ilke teşkil ettiği; Anlaşma'ya imza atmanın yürütmenin yetkisinde olmasına karşın, uluslararası alanda bağlayıcı etki doğurması ve iç hukukta yürürlüğe girebilmesi için onay sürecinin tamamlanmasının zorunlu olduğu; dolayısıyla bahse konu Anlaşma henüz TBMM tarafından onaylanmadan anlaşma hükümlerine dayanarak kurumsal yapılar oluşturulduğu ve toplantılar gerçekleştirildiği; bu bağlamda, 31 Ağustos 2026'da İstanbul'da Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi'nin ilk toplantısının yapılmasının, Anlaşma kapsamında Riyad'da bir sekreterya kurulmasının ve ilk Genel Sekreterlik görevine Pakistanlı emekli bir korgeneralin üç yıllığına atanmasının hem hukuki açıdan hem de diplomatik teamüllerimiz bakımından açıklanmaya muhtaç olduğu,

✓ Anlaşma'nın 5'inci maddesinde taraf ülkeleri etkileyen terör saldırılarına ve tehditlerine karşı ortak tedbirler alınmasının öngörüldüğü, ancak her ülkenin terör tanımı, yaklaşımı ve tehdit algısının

farklı olduğu veya taraflar arasında bu hususta görüş farklılıkları bulunabileceği göz önüne alındığında, bu hükme nasıl işlevsellik kazandırılacağının izaha muhtaç olduğu,

✓ NATO üyesi konumundaki Türkiye'nin, uluslararası yapının taahhütlerine ek olarak böylesi kapsamlı bir anlaşmaya hangi stratejik güvenlik açığını kapatmak amacıyla taraf olduğu veya anlaşmaya taraf olan diğer ülkelerin hangi güvenlik açıklarının kapatılmasının hedeflendiği hususunun netleştirilmesi gerektiği,

✓ Anlaşma'nın 16'ncı maddesinde yer alan ve tarafların on yıl boyunca anlaşmadan çıkamayacağını, çıkış niyetinin ise en az üç ay önceden bildirilmesini şart koşan hükmün, son derece dinamik bir seyir izleyen uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin millî çıkarlarını koruma kabiliyetini ve dış politika hareket alanını kısıtlayıcı bir mükellefiyet yaratıp yaratmadığının değerlendirilmesini icap ettiği,

✓ Anlaşma'nın Suudi Arabistan'ın doğrudan çatışma hâlinde olduğu Husiler tarafından gerçekleştirilen ve gerçekleştirilebilecek saldırı ve tehditleri kapsayıp kapsamadığı, yoksa ortak savunma mekanizmasının yalnızca devletler arası saldırılara veya tarafların ortak mutabakatla terör örgütü kabul ettiği yapılara mı münhasır olduğu hususlarının açık ve somut bir şekilde açıklığa kavuşturulmasının elzem olduğu,

✓ Mekke Anlaşması'na neden şimdi ihtiyaç duyulduğu; Suudi Arabistan'a asker gönderme tezkeresinin planlanıp planlanmadığı; asker gönderilmesi durumunda Türk askerinin görevinin, süresinin ve yetkilerinin ne olacağı ve kimin komutasında olacağı,

✓ Anayasa'nın 92'nci maddesi ile Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların gerektirdiği hâlleri Meclisin asker gönderme izni yetkisine ilişkin genel kuralın dışında tutulduğu ve bu istisnanın Mekke Anlaşması kapsamında hangi görevlendirmelere uygulanacağının açıkça ortaya konulması gerektiği,

✓ Anayasa'mızın 92'nci maddesi uyarınca Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi ve bu ülkelerde konuşlandırılmasının münhasıran TBMM'nin yetkisinde iken; Anlaşma'nın sağladığı uluslararası ittifak yapısı gerekçe gösterilerek, gelecekteki askerî konuşlandırma ve görevlendirmeler için Meclis onayının (tezkere mekanizmasının) devre dışı bırakılacağı iddialarının doğru olup olmadığı; bu ittifak gerekçe gösterilerek Meclis iradesini devre dışı bırakmaya devam edilip edilmeyeceği, uluslararası taahhütler ile Anayasa'nın öngördüğü denetim mekanizmalarının nasıl bağdaştırılacağı,

✓ Anlaşma'nın 16'ncı maddesinde yer alan ve tarafların iktidarlar veya şartlar değişse dahi 10 yıl boyunca çıkamayacağını, çıkış için ise en az 3 ay önceden bildirim şartı koşan bu uzun süreli bağlayıcılık kısıtlamasının uluslararası teamüllerdeki mutat uygulamalardan ayrılmasının gerekçesi ne olduğu,

✓ Türkiye'nin, NATO'nun en önemli üyelerinden biri olduğu ve mevcut kolektif savunma ve iş birliği mekanizmaları sorunsuz işlerken, tarihteki başarısız CENTO deneyimi de hatırda tutulduğunda, böylesi ikinci bir kolektif savunma paktına hangi stratejik zorunluluktan ötürü ihtiyaç duyulduğu,

✓ NATO Anlaşması'nda saldırının şeklini ve karşılık yöntemlerini inceleyen, hazırlık yapılmasını öngören 4'üncü madde benzeri bir istişare mekanizmasının Mekke Anlaşması'nda neden yer almadığı ve otomatik karşılık taahhüdü barındıran bu yapıda denge ve istişare unsurlarının nasıl sağlanacağı,

✓ Taraf ülkeler arasında üzerinde uzlaşılmış resmî bir ortak terör örgütleri listesinin bulunup bulunmadığı; Suudi Arabistan ve Pakistan'ın terör olarak gördüğü yapıların Türkiye tarafından da bu kategoride değerlendirilip değerlendirilmediği; Türkiye'nin, Yemen'deki Husileri (Ensarullah) terör örgütü olarak tanıyıp tanımadığı ve bu durumun paktın operasyonel kararlarına nasıl yansıyacağı,

✓ ABD'nin 30 Eylül itibarıyla Irak'tan askerlerini çekmesiyle bölgedeki askerî varlığını azaltması karşısında, Mekke Anlaşması'nın Washington'ın bölgeden çekilme sürecinin yarattığı güvenlik boşluğunu doldurmaya yönelik yeni bir mimari çabası olup olmadığı ve bu yeni mimarinin jeopolitik tanımının ve kapsamının ne olduğu,

✓ Anlaşma'nın ilanından hemen sonra İran'dan "karşı değiliz" yönünde açıklama gelmesi, ABD'nin desteklemesi ve İsrail'in sessiz kalması gibi çelişkili görünen bölgesel denklemin hangi tavizler veya ortak zeminler üzerine kurulduğu; ayrıca, Türkiye, Katar, Endonezya ve Pakistan arasında imzalanan Bedir Mutabakatı ile Mekke Ortak Savunma Anlaşması arasında kurumsal ve stratejik bir devamlılık ilişkisinin var olup olmadığı,

✓ Anlaşma metninde açıkça yer almamasına rağmen, Pakistan'ın bu pakt kapsamında Türkiye ve Suudi Arabistan'a bir "nükleer güvenlik şemsiyesi" sağlayacağına dair resmî veya gayriresmî bir taahhütün var olup olmadığı; bu ittifakın hayata geçirilmesinin Hindistan ile halihazırda gergin olan ilişkilerimizi ve İran-Hindistan-Pakistan arasındaki hassas bölgesel güç dengesini bozma riski taşıyıp taşımadığı,

✓ Henüz Meclis onayı (tezkere) alınmamış olmasına rağmen, Suudi Arabistan'a veya Yemen'e askerî kuvvet konuşlandırılmasına yönelik fiilî bir hazırlık veya niyeti bulunup bulunmadığı; ayrıca Mısır'ın bu Anlaşma'nın çekirdek yapısına dâhil olacağı iddialarının doğru olup olmadığı; Mısır'ın olası katılımının bölgesel dengeleri nasıl etkileyeceği,

✓ Mekke Anlaşması'nın özü itibarıyla İran ve İsrail'e karşı oluşturulmuş bir dengeleme veya bloklaşma hamlesi olup olmadığı; Tahran yönetiminin Anlaşma'ya mesafeli ama görece ılımlı tutumu, Tel Aviv'in sessizliği ve Washington'un desteği birlikte değerlendirildiğinde, bu ittifakın bölgedeki güç dengelerine ve bu iki ülkenin stratejik hesaplarına yönelik nihai hedefinin ne olduğu,

✓ Yeni katılımlara açık olduğu belirtilen Mekke Anlaşması'nın çekirdek yapısında Mısır'ın yer almamasının gerekçesinin ne olduğu; Ankara ve Riyad denkleminin kilit ülkelerinden biri olan Mısır'ın dışarıda bırakıldığı veya henüz dâhil olmadığı bir yapının, Orta Doğu'da kalıcı ve kapsayıcı bir barış mimarisini tesis etmesi coğrafi ve stratejik gerçeklikler bakımından mümkün görülüp görülmediği ve Mısır'ın olası katılımına yönelik yürütülen bir diplomasinin var olup olmadığı,

✓ Türkiye'nin bahse konu ittifaka hangi somut katkılar sağlayacağı ve bu iş birliğinden ne gibi kazanımlar elde edeceği,

✓ Anlaşma'nın 1'inci maddesinde tarafların egemenliği veya sınırları tehdit edildiğinde "gerekli bütün yöntemlere başvurulması" öngörülürken, 2'nci maddesinde dış kaynaklı silahlı saldırı hâlinde "derhâl yardım" yükümlülüğü hususunun düzenlendiği; ancak uygulamada bu iki maddenin sınırları birbirine karıştığı,

✓ Silahlı saldırı henüz gerçekleşmeden hangi önleyici tedbirler alınabileceği; bir tehdidin varlığına ve 2'nci maddedeki yardımın kapsamına hangi objektif ölçütlerle ve hangi makamlarca karar verileceği; metinde "derhâl yardım" şartı yer alırken, gerekçede askerî katkının tarafların anayasal usulleri çerçevesinde istişareyle kararlaştırılacağı ifadesine yer verildiği; bu iki çelişkili hükmün uygulamada nasıl bağdaştırılacağı ve Türkiye'nin kendi iradesi dışında bir çatışmanın içine "derhâl" sürüklenme riskinin bu muğlaklıkla nasıl bertaraf edileceği,

✓ Anlaşma'nın 8'inci maddesi yeni ülkelerin ittifaka katılımına imkân tanındığı, iş birliğinin zaman içinde genişlemesi arzu edilmekle birlikte; kurucu taraflar ile sonradan katılacak ülkelerin karar mekanizmalarındaki statüleri ve oylama/eşitlik dengelerinin nasıl düzenlendiği; ayrıca, gelecekte gerçekleşebilecek her bir yeni ülkenin katılımının, Anayasa'nın 90'ıncı maddesi uyarınca her defasında TBMM'nin onayına ve denetimine tabi olup olmayacağı,

✓ Genel gerekçede ortak savunma tedbirlerinin istişare ve mutabakata dayanacağı belirtilmesine rağmen, 2'nci maddede "derhâl yardım" yükümlülüğünün getirildiği; l'inci ve 4'üncü maddelerde ise "tehdit", "tehlike" ve "hayati çıkarlar" gibi son derece esnek kavramların kullanıldığı; bir tehdidin varlığına ve boyutuna kimin, hangi kriterlerle karar vereceği; yardımın kapsamının nasıl belirleneceği; Türkiye'nin ulusal menfaatleri doğrultusunda belirli bir operasyona veya müdahaleye katılmayı açıkça reddedip reddedemeyeceği; taraflardan birinin kendi hatalı veya agresif eylemleriyle tırmandırdığı bir çatışmanın Türkiye için otomatik bir askerî yükümlülük doğurup doğurmayacağı,

✓ Anlaşma'nın ekonomik boyutunda ortak üretim, teknoloji paylaşımı ve savunma sanayiine pazar açılması hedeflenirken; savunma sanayii şirketlerinin elde edeceği ticari kazançlar ile devletin yükleneceği stratejik maliyetlerin ayrı ayrı hesaplanıp hesaplanmadığı; askerî birliklerin konuşlanması, lojistik idamesi, silah ve mühimmat desteğinin devlete yükleyeceği maliyetlerin bütçe etki analizinin yapılıp yapılmadığı ve bu masrafların hangi devlete ait olacağı,

✓ Anlaşma'nın 8'inci maddesi uyarınca kurulan Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi ile Suudi Arabistan'da faaliyet gösterecek olan Sekretarya bütçesinin nasıl oluşturulacağı ve personel yapısı hangi usullere göre belirleneceği; üç ülkenin idari ve stratejik ağırlığı hangi kriterlere göre dengeleneceği; ayrıca, Anlaşma'da kararların oydaşma ile alınacağı hüküm altına alınmış olmasına rağmen, olası bir kriz veya anlaşmazlık durumunda oydaşma sağlanamaması hâlinde tıkanıklığın nasıl aşılacağına,

ilişkin olarak tevcih edilen sorular, Dışişleri Bakan Yardımcısı Zeki Levent GÜMRÜKÇÜ tarafından cevaplandırılmış ve bu kapsamda;

✓ *Türkiye Cumhuriyeti ile Pakistan arasında tatbikatların icrasına ilişkin bir mutabakat muhtırasının mevcut olduğu, bu muhtıranın uygulama protokolleri çerçevesinde çeşitli başka ortak tatbikatlar, eğitim kursları ile askerî alanda eğitim, teknik ve bilimsel iş birliğine yönelik bazı anlaşmaların var olduğu, ayrıca iki ülke Genelkurmay Başkanlıkları arasında daha spesifik tatbikatlara yönelik uygulama protokolü mahiyetinde Efes Tatbikatına ilişkin bazı anlaşmaların bulunduğu; bunlarla birlikte, 2012 tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan Krallığı Hükümeti arasında askerî eğitim ve iş birliği anlaşması ile 2010 yılından buyana askerî alanda eğitim, teknik ve bilimsel iş birliği anlaşmasının söz konusu olduğu ve yine Türkiye Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan Krallığı arasında savunma sanayii iş birliği anlaşmasının var olduğu,*

✓ *Henüz TBMM onay süreci tamamlanmadan Mekke Anlaşması çerçevesinde gerçekleştirilen toplantı ve etkinliklerin istişari nitelikte ve hazırlık amaçlı olduğunu, dolayısıyla ülkemiz bakımından herhangi bir insan kaynağı, hukuki veya mali yükümlülük oluşturmadığı,*

✓ *Genel Sekreterin atanmasına ve ilk genel sekreterin Pakistan'dan olacağına dair hususun, Anlaşma'nın 8'inci maddesinin 6'ncı fıkrasında zaten açıkça yer alan ve tarafların malumu olan bir düzenleme olduğu; henüz Anlaşma resmen yürürlüğe girmeden yürütülen hazırlık toplantılarına katılımımız ve idari süreçlerde yer alışımız tam anlamıyla uluslararası hukuk prensiplerine dayanmakta olduğu; nitekim uluslararası uygulamada kabul gören Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 24'üncü maddesinin 4'üncü fıkrası, anlaşmanın imzalanması anından itibaren yürürlüğe girmesinden önce zorunlu olarak ortaya çıkan idari ve teşkilatlanma meselelerinin düzenlenmesini öngördüğü ve bu evrensel ilke çerçevesinde; anlaşmayı imzalayarak taraf olan ülkelerin, metin resmen yürürlüğe girinceye kadarki hazırlık döneminde masada yer aldığı, idari yapıların, bütçe kurullarının ve komitelerin şekillenmesinde söz sahibi oldukları,*

✓ *Anlaşma'nın 10 yıllık süreyle sınırlandırılması ve belirli çekilme kriterlerinin getirilmesi hususu eleştirilse de, bu durumun uluslararası teamüllerin doğal bir gereği olduğu; bu tür anlaşmaların uluslararası teamül uyarınca genelde süresiz olarak yapıldığı; Kuzey Atlantik Anlaşması'nın 12*

*ve 13'üncü maddelerinde ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde benzer sürelerin 20 yıl olarak belirlendiği; dolayısıyla Mekke Anlaşması'ndaki 10 yıllık sürenin, uluslararası hukuk açısından küresel ve bölgesel nitelikteki savunma paktlarının standart hukuki pratiklerle tam bir uyum içerisinde olduğu,*

✓ *Anlaşma'nın yeni üyelerin kabulüne açık olduğu, genişleme sürecinin üç ülkenin ortak kararı ve onayıyla gerçekleşeceği ve bu kapsamda Mekke İttifakı'na yeni bir üyenin katılması durumunda bu hususun mutlaka TBMM'nin onayına sunulacağı,*

✓ *Sekretaryanın işleyişine ilişkin tüm usul ve esasların Anlaşma'nın kendi metninde açıkça düzenlendiği; ülkemizin halihazırda yürüttüğü çalışmalar ve katıldığı toplantıların tamamen istişari ve hazırlık mahiyetinde olduğu,*

✓ *Sekretaryanın nihai yapısına ve işleyişine dair herhangi bir bağlayıcı kararın henüz alınmadığı; bu sürecin Anlaşma'nın her üç kurucu ülke tarafından iç hukuka göre resmen onaylanmasını müteakip, taraflar arasında gerçekleştirilecek karşılıklı danışmalar ve ortak istişareler sonucunda tam anlamıyla şekilleneceği,*

✓ *Bugün geldiğimiz noktada, bölgesel sorunların çözümünün dış aktörler marifetiyle çözülmesini beklemenin geçmişte işe yaramadığı ve bugüne kadar böyle bir yöntemin sonuç doğurmadığı ve bu anlayışın geçerliliğini tamamen yitirmiş olduğu; en doğru yolun bölge ülkelerinin bir araya gelerek ortak sorumluluk üstlenmesi ve kendi sorunlarına ortak çözümler üretmesi olduğu; bu yaklaşımın, yeni savaşlar çıkartmak veya savaş çığırtkanlığı yapmak için değil; aksine, yeni çatışmaları önleyecek bir kolektif caydırıcılık ortaya koymak ve iş birliğine dayalı bir güvenlik mimarisi kurmak için hayata geçirildiği,*

✓ *Mekke İttifakı'nın bölgesel sahiplenme iradesinin ve vizyonunun bir ürünü olduğu; nitekim tarihe bakıldığında Avrupa'da da durumun bundan farklı olmadığı ve 1949'dan bu yana NATO'nun Avrupa güvenlik mimarisinin belkemiğini oluşturduğu ve kıtada uzun yıllar süren barış ortamının bu kolektif güvenlik şemsiyesi altında mümkün olabildiği; bölgemizdeki kalıcı istikrarın, bölge ülkelerinin kendi sorunlarına sahip çıkmasıyla sağlanacağı ve bu doğrultuda atacağımız her adımın bölgesel huzura, Türkiye'nin millî güvenliğine, istikrarına ve refahına en güçlü şekilde yansıyacağı,*

✓ *Anlaşma'nın kesinlikle belirli bir ülkeye ya da ülkeler grubuna karşı kurulmuş bir ittifak olmadığı,*

✓ *Anlaşma çerçevesinde ya da bugüne kadar taraflar arasında tanımlanmış ortak ve tekil bir hedef ülke veya açık bir tehdit odağının bulunmadığı; taraflara yönelik tehdidin Anlaşmanın 1'inci maddesinde yer aldığı üzere; tamamıyla tarafların bağımsızlığının, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün ve uluslararası alanda tanınan hudutlarının ihlaline yönelik saldırıları kapsayan genel bir çerçevede tanımlandığı,*

✓ *İttifakın hiçbir ülkeye veya gruba karşı husumet besleyen bir yönelimi ya da karşıtlığı olmadığı; nitekim bölgesel dengelere baktığımızda, İran'ın bölgesel sahiplenme ilkesine verdiği destek çerçevesinde Mekke Anlaşması'nı olumlu karşıladığı, adı geçen diğer ülkeler bakımından da İsrail'in ve Hindistan'ın bu aşamaya kadar Anlaşmayla ilgili herhangi bir olumsuz beyanda bulunmadığı,*

✓ *Mekke İttifakı'nın önümüzdeki dönemde yeni üyelere açık olacağı, ancak öncelikle üç kurucu ülkenin kurumsallaşma sürecini tamamlayarak yapının temel taşlarını ve mekanizmalarını netleştirmesinin önem arz ettiği; yeni üyelik sürecinde ise devletlerin egemenliğine saygı, güç kullanmama, bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışmama gibi evrensel hukuk ilkelerine bağlılık ile birlikte bu savunma sorumluluğunu üstlenebilme kapasitesine sahip tüm ülkelere kapının açık tutulacağı,*

✓ *Mekke Antlaşması'nda yüklendiğimiz yükümlülüklerle NATO içerisinde üstlendiğimiz sorumlulukların birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu; NATO içerisinde güvenliğin sadece tek bir yöne veya tek bir tehdide karşı tanımlanmadığı ve 360 derecelik bir güvenlik anlayışıyla olaya yaklaşıldığı; nitekim, temmuz ayında Ankara'da ev sahipliği yaptığımız NATO Ankara Zirvesi'nde de hem bu anlayışın bir kez daha kayda geçirildiği hem de bunun esasında çok somut bir örneği olarak dört bölge ülkesinin "İstanbul İş Birliği Girişimi" olarak adlandırdığımız girişimin üyeleri olarak Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar'ın toplantıya özel konuk olarak davet edildiği ve bunlarla düzenlenen oturumda da bölgedeki güvenlik ortamı ve Avrupa-Atlantik güvenlik ortamına nasıl etki ettiği çok açık bir şekilde ele alındığı,*

✓ *Türkiye olarak attığımız her stratejik adımda olduğu gibi Mekke Anlaşması sürecinde de müttefiklerimizle tam bir şeffaflık içerisinde hareket edildiği; nitekim Anlaşma imzalandıktan hemen sonra, NATO içerisindeki Daimî Konsey'de daimî temsilcimiz tarafından iki ila üç kez kapsamlı bilgilendirme yapıldığı; bu toplantılarda Anlaşma'nın içeriği, üzerinde durduğu temel dinamikler ve işleyişine ilişkin hususlar müttefik ülkelere detaylıca aktarıldığı; şu ana kadar NATO'daki müttefiklerimiz tarafından hem bu zamanlı bilgilendirmelerimiz hem de Mekke İttifakı'nın ifade ettiği vizyonun son derece olumlu karşılandığı,*

✓ *Anlaşma ile Türkiye'nin geleneksel barış diplomasisinden kesinlikle kopmadığı, aksine bu diplomasinin eksiksiz bir şekilde sürdürüldüğü ve diğer taraf ülkelerle birlikte barışçıl çabaların hem bireysel düzeyde hem de pakt çerçevesinde kararlılıkla devam ettirileceği,*

✓ *Mekke Anlaşması'nın, üç ülke arasında savunma sanayii iş birliğinin daha da derinleştirilmesi ve geliştirilmesi açısından son derece stratejik bir platform teşkil ettiği; tüm dünyada kural temelli uluslararası sistemin artık işlerliğini yitirmesi, giderek artan çatışmaların ve savaşların, tüm devletleri savunma yeteneklerini güçlendirme yönünde kaçınılmaz bir arayışa ittiği; nitekim son iki yıldır küresel ölçekte savunma bütçelerinin artırılması ve bu bütçelerin caydırıcı savunma yeteneklerine dönüştürülmesi yönünde çok kapsamlı bir süreç yaşandığı,*

✓ *Anlaşma çerçevesinde ortaya koyduğumuz savunma sanayii iş birliği; Türkiye'nin özellikle son on beş-yirmi yılda yerli ve millî hamlelerle savunma sanayiinde ulaştığı zirve noktası sayesinde ittifakın en büyük itici gücü olacağı; ülkemizin bu alandaki kabiliyetlerinin, yalnızca Anlaşma'ya taraf diğer ülkelerin savunma kapasitelerinin geliştirilmesine hizmet etmekle kalmayacağı aynı zamanda ortak coğrafyamıza ve bölgesel barışa eşsiz katkı sunacağı,*

✓ *Anlaşma'nın 4'üncü maddesinde, terörle mücadele de dâhil olmak üzere hangi askerî desteğin ne zaman, nasıl ve hangi şartlar altında verilebileceğinin tüm detaylarıyla hükme bağlandığı; nitekim Anlaşma'nın 5'inci maddesinde de açıkça belirtildiği üzere, "Taraflar bölgesel ve uluslararası istikrar ve güvenliği olumsuz etkileyen terörizmin tüm çeşit ve tezahürleriyle mücadelede operasyonel seviye de dâhil olmak üzere mevcut iş birliğini ve müşterek çabaları güçlendirirler." hükmüne yer verildiği ve bu düzenlemenin 2001 yılındaki 1373 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı'ndan buyana uluslararası platformlarda terörizmle ortak mücadele için kabul edilen standart metinlerle büyük bir benzerlik ve uyum taşıdığı,*

✓ *Kolektif savunma yükümlülüklerimizin Anlaşma'nın 2'nci maddesinde genel anlamda ve oldukça berrak bir şekilde ifade edildiği; buradaki en kritik ve hukuki güvenceyi teşkil eden kriterin bu kolektif savunma yükümlülüklerinin doğrudan Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51'inci maddesinin tanıdığı meşru müdafaa hakkının kullanılmasından ve sınırlarından asla sapmayacak bir hukuki çerçeveye dayandırılması,*

✓ *Anlaşma'daki kolektif savunma yükümlülüğünün otomatik olarak işlemeyeceği, bunun devreye girebilmesi için taraflardan birinin açık talebinin şart olduğu; ayrıca 2'nci madde uyarınca yapılacak*

*"objektif değerlendirmenin" sadece talep eden ülkenin tek taraflı beyanına dayanmayıp üç ülkenin ortak değerlendirmesiyle şekilleneceği ve sağlanacak desteğin kapsam ve niteliğine tamamen kendi kararlarımız ile karşılıklı mutabakatla verileceği,*

✓ *Anlaşma'nın işleyiş mekanizması incelendiğinde küresel güvenlik tecrübelerinin en başarılı örneklerinden birinin bu metne yansıtıldığı; nitekim NATO'nun 4'üncü maddesine benzer bir düzenlemenin Mekke Anlaşması'nda da yer aldığı; Anlaşma'nın 4'üncü maddesinde açıkça,* "Taraflar uluslararası güvenlik konularında düzenli olarak istişarelerde bulunurlar." *hükmüne yer verildiği; bu hükmün, tarafların sadece kriz anında değil, süreklilik arz eden bir diplomasi ve eş güdüm içinde hareket etmesini sağladığı; düzenli istişareler esasına dayanan bu yapının, bölgemizdeki güvenlik dinamiklerini, risk unsurlarını ve ülkemize yönelebilecek her türlü tehlikeyi önceden tespit etmemize ve ortak bir akılla ele almamıza en güçlü hukuki ve kurumsal zemin tanıdığı,*

✓ *Oydaşma olmadığı takdirde karar alınamayacağı, asgari müşterek içerisinde bir buluşma söz konusu olacağı,*

✓ *Mevcut durumda Mekke Savunma İttifakı çerçevesinde yapılması öngörülen hiçbir şekilde asker gönderme ve konuşlandırmanın söz konusu olmadığı, temel önceliğin Anlaşma'nın iç onay süreçlerinin bizim açımızdan tamamlanması ve yürürlüğe girmesi olduğu,*

✓ *Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelerde konuşlandırılmasının Anayasa'mızın 92'nci maddesinde vazedilen kurallar ve hükümler çerçevesinde söz konusu olacağı,*

✓ *Anlaşma metninde Pakistan'a veya nükleer silahlara yönelik herhangi bir ifade, atıf veya düzenlemenin kesinlikle yer almadığı; önümüzdeki dönemde gündeme gelebilecek tüm savunma ve iş birliği unsurlarının Anlaşma'nın 2'nci maddesinde açıkça belirtildiği üzere, tarafların yapacağı objektif ortak değerlendirmelere ve tamamen üç ülke arasında sağlanacak karşılıklı mutabakata dayalı kararlara tabi olacağı,*

✓ *Pakistan, Katar, Türkiye ve Endonezya arasında 20-21 Ekim 2026 tarihlerinde Katar'da imzalanan Bedir Mutabakatı'nın, dört ülke arasındaki savunma sanayii iş birliğinin daha da derinleştirilmesine yönelik son derece kıymetli unsurlar içerdiği,*

✓ *Söz konusu Mutabakat'ın Mekke İttifakı'yla doğrudan organik bir kurumsal bağının bulunmadığı; ancak aynı bölgesel sahiplenme ve iş birliği anlayışının doğal bir yansıması olduğundan, aynı stratejik düzlem içerisinde mütalaa edilmesinin yerinde bir değerlendirme olduğu,*

✓ *Gerek Mekke Savunma İttifakı içerisinde olsun gerekse bu tür diğer çoklu düzenlemelerde Türkiye'nin her halükarda kendi millî ihtiyaçlarının karşılanmasını önceliklendireceği; savunma sanayii iş birliğinin ülkemizin savunma kabiliyetlerimizde en ufak bir zafiyet yaratacak hiçbir adımın ve sürecin içerisinde asla olmayacağı; aynı şekilde kritik teknolojilerimizin korunması ve millî güvenlik süzgecinden geçirilmesi hususunda da gereken tüm idari, hukuki ve teknik önlemleri eksiksiz bir şekilde alacağı,*

ifade edilmiştir.

**4. Teklif Metnine İlişkin Kabuller ve Değişiklikler**

Teklif'in tümü üzerindeki görüşmelerin ardından Teklif ve gerekçesi Komisyonumuzca benimsenerek maddelerin görüşülmesine geçilmiştir.

Teklif'in l'inci, 2'nci ve 3'üncü maddeleri ile tümü aynen kabul edilmiştir.

**5. Genel Kurulda Temsil**

İçtüzüğün 45'inci maddesi uyarınca, Teklif'in Genel Kuruldaki görüşmelerinde Komisyonumuzu temsil etmek üzere Gaziantep Milletvekili Derya BAKBAK, İstanbul Milletvekili Seda GÖREN,

Ankara Milletvekili Ahmet Fethan BAYKOÇ, İstanbul Milletvekili Derya AYAYDIN, Ankara Milletvekili Asuman ERDOĞAN, İstanbul Milletvekili Oğuz ÜÇÜNCÜ, Teklif ile ilgili özel sözcü olarak seçilmiştir.

| | | |
|---|---|---|
| Başkan | Başkanvekili | Sözcü |
| *Fuat Oktay* | *Mustafa Canbey* | *Ceyda Bölünmez Çankırı* |
| Ankara | Balıkesir | İzmir |
| Kâtip | Üye | Üye |
| *Derya Bakbak* | *Ahmet Fethan Baykoç* | *Asuman Erdoğan* |
| Gaziantep | Ankara | Ankara |
| (Bu raporun özel sözcüsü) | (Bu raporun özel sözcüsü) | (Bu raporun özel sözcüsü) |
| Üye | Üye | Üye |
| *Semra Çağlar Gökalp* | *Ceylan Akça Cupolo* | *Berdan Öztürk* |
| Bitlis | Diyarbakır | Diyarbakır |
| (Muhalefet şerhimiz vardır) | (Muhalefet şerhimiz vardır) | (Muhalefet şerhimiz vardır) |
| Üye | Üye | Üye |
| *Talih Özcan* | *Kamil Aydın* | *Utku Çakırözer* |
| Düzce | Erzurum | Eskişehir |
| (Muhalefet şerhimiz vardır) | | (Muhalefet şerhimiz vardır) |
| Üye | Üye | Üye |
| *Mehmet Güzelmansur* | *Derya Ayaydın* | *Sena Nur Çelik Kanat* |
| Hatay | İstanbul | İstanbul |
| | (Bu raporun özel sözcüsü) | |
| Üye | Üye | Üye |
| *Seda Gören* | *Hasan Karal* | *Oğuz Kaan Salıcı* |
| İstanbul | İstanbul | İstanbul |
| (Bu raporun özel sözcüsü) | (Muhalefet şerhimiz vardır) | |
| Üye | Üye | Üye |
| *Zafer Sırakaya* | *Oğuz Üçüncü* | *İsmail Özdemir* |
| İstanbul | İstanbul | Kayseri |
| | (Bu raporun özel sözcüsü) | |
| | Üye | Üye |
| | *Ziya Altunyaldız* | *Metin Ergun* |
| | Konya | Muğla |
| | | (Muhalefet şerhimiz vardır) |

## MUHALEFET ŞERHİ

7 Ağustos 2026 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı arasında üç ülkenin hükümet başkanları arasında imzalanan ve adını imzalandığı şehirden alan Ortak Savunma Anlaşması, içerdiği hükümler açısından Türkiye'nin ulusal güvenliğini ve dış politikasını doğrudan etkileyecek bir girişimdir.

Güvenlik temelli dış politika alanında kolektif güvenlik anlayışı, Cumhuriyet tarihimizin ilk dönemlerinden bu yana benimsenmiştir. Ülkemiz bu anlayışa uygun olarak kurulan Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler (BM) teşkilatlarına üye olmuş ve özellikle BM kapsamında düzenlenen birçok barış gücü operasyonuna destek göndermiştir. Ulusal savunma doktrini olarak da kolektif güvenliği benimseyen Türkiye, 74 yıldır Kuzey Atlantik Paktı'na (NATO) üyedir. Bu bağlamda, çok uluslu askeri paktlar, ülkemiz açısından her zaman değerlendirilebilir. Bununla beraber, Mekke Ortak Savunma Anlaşması ve oluşumunu öngördüğü üçlü "Mekke Paktı" ülkenin dış politikası ve güvenliğinden sorumlu kurumlar arasında ve ayrıca TBMM'de temsil edilen siyasi partilerle yapılan istişarelerle değil, hükümetin ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yakın çevresinden sınırlı bir grup insan tarafından şekillendirilmiştir.

Anlaşmanın, uluslararası toplumda benimsenen "açık diplomasi" anlayışıyla çelişir biçimde imzalandığı günden itibaren üç aya yakın bir süre kamuoyundan gizlenen içeriği, bu süre zarfında iktidara yakın medya organlarında şaşaalı bir propagandayla halka anlatılmıştır. İçeriğin neredeyse son âna kadar saklı tutulmasının kamuoyunda Mekke Paktı'na dair eleştirileri sınırlama amacıyla yapıldığı aşikârdır.

Mekke Ortak Savunma Anlaşması hükümleri, yapısı itibariyle Kuzey Atlantik Antlaşması'nın maddeleriyle büyük paralellik göstermektedir. Bu durum NATO benzeri ve Türkiye'nin öncülüğünü yaptığı bir oluşumun Ortadoğu bölgesinde kurulmak istendiği izlenimini doğurmaktadır. Daha önce de NATO'nun Ortadoğu'daki uzantısı olması amacıyla ve yine Türkiye'nin öncülüğünde Bağdat Paktı ve Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO) gibi yapılar kurulmak istenmiş, fakat her iki girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu iki oluşumun başarısızlığının altında yatan temel sebep, NATO'da olduğunun aksine, kurulmak istenilen ittifakın ilkelerinin ve tehdit tanımlamalarının muğlaklığı, aynı zamanda üye ülkelerde uzun döneme yayılmış siyasi istikrarsızlıklardır. Benzer bir durum, kurulmak istenen Mekke Paktı için de geçerlidir.

Mekke Paktı'nın hangi tehdide karşı kurulduğu katılımcı tarafların hiçbirisi tarafından belirtilmemiştir. Türk dış politikasını ideolojik bir gündemle ele alan iktidar çevreleri, Mekke Paktı'nı kendilerine yakın yayın organlarında "bu oluşumun İsrail karşıtı olduğunu" iddia etse bile, gerek İsrail gerekse onun en yakın müttefiki Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) bu konuda herhangi bir

itiraz ya da karşı tepki gözlemlenmemiştir. Bilâkis ABD Başkanı Donald Trump'ın, Mekke Paktı girişiminden övgüyle bahsettiği demeçleri sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Trump 13 Ekim 2026 tarihli demecinde Cumhurbaşkanı Erdoğan için de küçültücü kabul edilecek ifadeler kullanarak "kendisi ne isterse Erdoğan'ın yapacağını, o istediği takdirde Erdoğan'ın her yere saldırabileceğini" iddia etmiştir. Bu şartlar altında paktın başlıca hedefinin İran olduğu ihtimâli geçerlilik kazanmaktadır.

Türkiye, AKP Hükümetleri döneminde, Ortadoğu'da Suudi Arabistan ve İran arasındaki mezhep temelli rekabet ve bunun sonucu olan bazı vekâlet savaşlarında kendisini taraf konumuna sokacak söylemlerde bulunmuş ve eylemler gerçekleştirmiştir. Doğrudan İran aleyhine konuşmaktan sıklıkla imtina eden hükümet sözcüleri, İran'ın vekil güçleri olan Beşşar Esad Suriyesi, Lübnan Hizbullahı ya da Haşdi Şabi gibi unsurları mümkün olan en ağır ifadelerle aşağılamış, bunlara yönelik düşmanca tutumlarını sürekli olarak yansıtmışlardır. Her ne kadar, İran Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan'ın Mekke Paktı hakkındaki olumlu sözleri ve 26 Ekim 2026 tarihinde, Millî İstihbarat Teşkilâtı Başkanı İbrahim Kalın'ın Tahran'da İran'da bu konunun da ele alınacağı bir bölgesel toplantıya katılacağı açıklansa dahi, İran'ın Mekke Paktına katılımı ve içinde Suudi Arabistan'ı barındıran bir yapıda bulunması şu aşamada gerçekçi bir ihtimal değildir.

Öncelikle, İran'ın daha önce de dış politikasında kendisine yönelebilecek hasmane unsurları ve oluşumları kontrol altında tutabilmek adına onlara yakınlaşma politikası izlediği bilinen bir gerçektir. Bu ülkenin Yemen'deki vekil unsuru olan ve kamuoyunda Husiler olarak bilinen Ensarallah Partisi'ne bağlı silahlı birlikler Suudi Arabistan'la hâlen çatışma içerisindedir. Bu şartlar altında İran'ın Mekke Paktı'na yaklaşımı, ancak Husilere yönelik ortak bir askeri operasyonun önüne geçmek olabilir.

Mekke Paktı'nın İran'ı hedef alıyor olma ihtimâline dair bir başka kuvvetli emare de, Türkiye'de iktidar temsilcilerinin başta Mısır olmak üzere birçok ülkeyi bu pakta davet ederken İran'a yakınlığıyla bilinen Irak'ın adını anmıyor olmasıdır. Normal şartlar altında İran'ı kabul etmeye hazır bir savunma ittifakının ilk genişleme hedefi olabilecek, üstelik Türkiye'nin komşusu olması hasebiyle böyle bir oluşuma girmesinin bizim için de faydalı olacağı Irak'ın yokluğu, Mekke Paktı'nın gerçek amacı ve hangi tehdide karşı kurulduğu konusundaki soru işaretlerini derinleştirmektedir.

Mekke İttifakı konusunda adı anılmayan ülkelerden birisi de Suriye'dir. AKP Hükümeti ve ABD'de Trump yönetimi tarafından onaylanan yeni Suriye yönetiminin karşı karşıya olduğu en güncel dış tehdit hâlihazırda İsrail'dir. Buna rağmen, bazı çevrelere "İsrail karşıtı" olarak lanse edilen Mekke Paktı'na, doğrudan İsrail'den tehdit algılayan Suriye'nin dahline yönelik herhangi bir açıklama yapılmamış, bu yönde bir niyet açıklanmamıştır. Bu durum, Mekke Paktı üyelerinin Suriye yüzünden İsrail'le herhangi bir çatışmaya girmek istemedikleri, en azından temel güvenlik hedeflerinin İsrail kaynaklı tehditleri bertaraf etmek olmadığını kanıtlar niteliktedir. Paktın ortaklarından Suudi Arabistan'ın 7 Ekim 2023'te başlayan Hamas–İsrail çatışmaları öncesi Tel Aviv ile diyaloğunu geliştirdiği, hatta Riyad yönetiminin İbrahim Antlaşmalarına katılmayı değerlendirdiğine yönelik haberlere birçok medya organında rastlanmıştır. Son tahlilde Türkiye'nin İran gibi önemli bir sınır komşusuna yönelik duruşu belli olmayan, Irak ya da Suriye gibi komşularının güvenliğini öncelemeyen bir paktın üyesi olmasının ülkemize ne ölçüde katkı sağlayabileceği tartışmalıdır.

Yürürlüğe girmesi durumunda Mekke Paktı'nın ilk askeri hedefi, yukarıda da belirtildiği üzere Husiler olacaktır. Yemen'de 12 yıldır aralıksız devam eden iç savaşta İran'dan aldıkları destekle hâlen en güçlü unsur olan radikal Şii Husiler, İsrail–Hamas çatışmasına aktif dahil olan İran uzantıları arasında son ayakta kalandır. AKP Hükümetinin Husilere yönelik tutarlı bir tavır aldığı gözlemlenmemiştir. 12 Ocak 2024 günü Cumhurbaşkanı Erdoğan, yaptığı bir açıklamasında, İsrail'e saldırılarda bulunan Husilere karşılık vermek için hava operasyonu düzenleyen İngiltere ve ABD'yi eleştirerek "Husilerin çok başarılı cevaplar verdiğini öğreniyoruz" sözleriyle bu silahlı grubu kutlamıştır. Aynı Erdoğan, Husilerin 10 Ekim 2026 günü Riyad Kral Halid Uluslararası Havalimanına yaptıkları saldırıdan ötürü aynı Husileri en sert sözlerle lanetlemiştir. Bu davranış, tutarlı bir ilkeler ve değerler bütününe dayanmayan, pragmatik olmaya çalışırken bunu da tam anlamıyla başaramayan AKP dış politikasını yansıtan yüzlerce galiz örnekten yalnızca birisidir.

Mekke Ortak Savunma Anlaşması'nın maddeleri incelendiğinde, ilk bakışta 16. (son) Madde hariç maddelerin yazımında temel bir sorun gözlemlenmemektedir. Anlaşmanın 12. Maddesi, taraf ülkelerin daha önce akdettikleri uluslararası anlaşmalardaki hak ve yükümlülüklerine halel getirmeyeceğini öngörmekte, buna göre BM Antlaşması başta olmak üzere Türkiye'nin uluslararası topluma karşı taahhütlerine engel teşkil etmeyecek gibi görünmektedir. Dahası, anlaşmanın en kritik öğesi olan 2. Madde: *"'Taraflardan' herhangi birine yönelik dış kaynaklı bir silahlı saldırı, tüm 'Taraflara' yönelik bir saldırı olarak kabul edilir. 'Taraflardan' birinin başka bir ülke veya ülke grubu tarafından silahlı saldırıya veya askeri saldırganlığa uğraması halinde, 'Taraflar' saldırıya uğrayan 'Tarafa' birbirlerine sağlayabilecekleri karşılıklı yardım imkanlarının tamamını kullanarak derhal yardım edecektir. Bu amaçla 'Taraflar', Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. Maddesinin tanıdığı meşru müdafaa hakkının kullanılmasını teminen, ihtiyaç duyulan yardımın objektif değerlendirmesini müteakip sağlanacak desteğin kapsam ve niteliğine karar vererek; askeri imkân ve kabiliyetler de dahil olmak üzere mevcut imkanları çerçevesinde işbirliği yaparlar*" şeklinde kaleme alınmış, dolayısıyla Türkiye'nin Mekke Paktı'ndaki ortaklarına vermekle yükümlü olduğu desteğin şekil ve kapsamını muğlak bırakmıştır. Zira maddede belirtilen "objektif değerlendirmelerin" her ülkenin değişen ve çoğu zaman birbirleriyle çelişen çıkarları doğrultusunda fiiliyatta objektif olarak yapılmasının mümkün olmadığı açıktır. Böyle bir muğlaklık, Türkiye'yi bölgeye askeri birlik konuşlandırma ya da silahlı çatışmada doğrudan taraf olma gibi yükümlülüklerden koruyabilecek nitelikte olduğu için olumlu kabul edilebilir. Bununla birlikte, aynı muğlaklık Suudi Arabistan ve Pakistan için de geçerlidir. Türkiye'nin ciddi bir tehditle yüz yüze kaldığı bir durumda yardım kapasitesi sınırlı bu iki ülke, kendi yapacakları sözde objektif değerlendirmelerle, Türkiye'ye ihtiyacı olandan az yardım sağlayabilirler. Aynı şekilde Türkiye de kendi değerlendirmelerine dayanarak Mekke Paktı içerisindeki müttefiklerine onların talep ettiğinden daha azını temin edebilir.

Böyle bir durum üyeler arasında güvensizliğe yol açabileceği gibi, ittifakın da kısa ömürlü olmasına da neden olacaktır. Oysa böyle bir ihtimal yokmuşçasına yazılan 16. Madde, Türkiye'yi yalnızca bugün yöneten hükümeti değil, ileride yönetecek hükümetleri de en az on yıllık bir yükümlülük altına tartışmasız olarak sokmaktadır. 16. Madde 2. Fıkra: "***İşbu anlaşma süresiz olarak yürürlükte kalacaktır***" 3. Fıkra ise "*Herhangi bir 'Taraf', işbu Anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden*

*itibaren **on yıl** geçmesinin ardından, çekilme niyetini en az üç ay önceden diğer 'Taraflara' diplomatik kanallardan yazılı bilgilendirme yapmak suretiyle Anlaşmadan çekilebilecektir"* şeklinde düzenlenmiştir. Uluslararası antlaşmalar hukukuna göre devletlerin ulusal egemenliğini azami düzeyde gözetebilmek adına anlaşma ve sözleşmelere süre sınırı konulmaktadır. Aynı zamanda ülkemizin kurucu sözleşmesi olan 1923 Lozan Antlaşması'nı istisna olarak tutarsak Türkiye Cumhuriyeti tarihinde "süresiz yürürlük" üzerine kurgulanmış uluslararası anlaşmaların sayısı çok azdır. 1949 Kuzey Atlantik Antlaşması dahi 20 yıllık bir süre için tasarlanmış, üyelerin ancak bu süre sonunda ayrılma talebinde bulunabilmesi öngörülmüş, buna rağmen antlaşma metnine süresiz ibaresinin yazılması gerekli görülmemiştir. Hâl böyleyken ve aynısı Mekke Anlaşması için de yapılabilecekken bunu "süresiz" yürürlükte tutma çabasına anlam verilememektedir. Görüldüğü kadarıyla AKP Hükümeti, Mekke Paktı kapsamında üstleneceği yükümlülükleri, kendisinden sonraki hükümetlere de dayatma amacındadır. Devlette devamlılık esas olsa bile, bir hükümetin keyfi aldığı kararları halef hükümetlere bu şekilde dayatması kabul edilemez. Dahası, anlaşmada, taraflara en az 10 yıl bu paktın içerisinde kalma zorunluluğu getirmek, Türkiye, Suudi Arabistan ve Pakistan hükümetleri arasında da bir karşılıklı güvensizlik olduğu intibaını da uyandırmaktadır.

7 Ağustos'ta imzalanan anlaşma, TBMM onayına ancak Ekim ayı ortalarında havale edilebilmiştir. Buna rağmen AKP Hükümeti, Mekke Paktı'nda üyelerinin Dışişleri ve Milli Savunma Bakanları ile Genelkurmay Başkanlarının katıldığı üst düzey istişare toplantıları düzenlemiş, Mekke Anlaşması'nın 8. Maddesinde öngörülen "Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesini" fiilen ihdas etmiştir. Dışişleri Komisyonu toplantısında Dışişleri Bakan Yardımcısının verdiği bilgiye göre Suudi Arabistan ve Pakistan iç onay süreçlerini tamamlamış olduğu için bu girişimler onlar adına bir sorun teşkil etmemektedir. Oysa Türkiye'de Mekke Anlaşması hâlâ yürürlükte değildir ve yürürlüğe gireceği en erken olası tarihe göre, aradan geçen yaklaşık 90 günlük süreçte yapılan toplantıların ve alınan kararların Türkiye Cumhuriyeti hukuku nezdinde geçersiz olduğunu da kayda geçirmek gerekir.

Mekke Anlaşması'nın "*'Taraflar', bölgesel ve uluslararası istikrar ve güvenliği olumsuz etkileyen terörizmin tüm çeşit ve tezahürleriyle mücadelede operasyonel seviye de dahil olmak üzere mevcut işbirliğini ve müştereki çabaları güçlendirirler*" şeklindeki 5. Maddesi daha önce Türkiye'nin PKK saldırısına uğradığı dönemlere benzer biçimde, silahlı gruplarla çatışma hâlindeki Suudi Arabistan ya da Pakistan'a yardım yükümlülüğü gerektirebilir. Pakistan, uzun yıllardır komşusu Afganistan'da yönetimde bulunan Taliban Rejimi ile çatışma hâlindedir. Batı İttifakı içerisinde Taliban'la ilişki kuran, hatta Batı dünyası ile Taliban arasında bir köprü kurma konusunda neredeyse gönüllü olan AKP Hükümetinin, Mekke Paktı kapsamında Pakistan'ın olası bir talebi karşısında nasıl hareket edeceği merak konusudur. Zira böyle bir talep, Türkiye'yi, AKP Hükümetinin iyi ilişkileri sürdürmek istediği Taliban'ı Mekke Anlaşması 5. Madde kapsamında terör örgütü ilan etmesini gerektirebilir. Aynı durum, yukarıda bahsedilen Husiler ve Suudi Arabistan açısından da geçerlidir. Zira Suudi Arabistan'ın Husilere yönelik Türkiye'den olası bir talebi, Türkiye'nin devlet statüsünde görmediği ve meşru olarak tanımadığı Husileri terör örgütleri listesine almasını iktiza eder. Bugün Suudiler ve Husiler arasında arabulucu olma gayesiyle görüşülen İran'ın böyle bir duruma olası tepkisi de ayrı bir tartışma konusudur.

İçinde bulunduğumuz dönem Husilerin Türkiye için yakın bir tehdit olma ihtimâlini de karşımıza çıkarmaktadır. Mısır Parlamentosu, 26 Ekim'de Cumhurbaşkanı Abdülfettah el Sisi'ye, Husilerin saldırılarına karşı Suudi Arabistan'ın savunulması amacıyla askerî destek sağlama yetkisi vermiştir. Bu gelişme karşısında Ensarallah siyasi büro üyelerinden Muhammed Ali el-Husi, 27 Ekim 2026 günü Mısır'ın kararını "Yemen'e karşı savaş ilanı olarak" nitelendirmiş, Kahire'yi İsrail'in çıkarlarına hizmet etmekle suçlamıştır. Husiler, aynı zamanda Türkiye ve Pakistan'a da Mekke Anlaşması'ndan çekilme çağrısında bulunmuştur. Üstelik, Türkiye Afrika Boynuzu bölgesinde etki alanını arttırabilmek adına son yıllarda Somali ile yakın ilişkilerini geliştirmektedir. AKP Hükümetinin desteklediği Somali Hükümeti ile çatışma içerisindeki Eş-Şebab Terör Örgütünün, Husilerle silah kaçakçılığı yaptığı ve iki silahlı örgüt arasında sıkı lojistik bağlantılar bulunduğuna dair bulgular uluslararası basına yansımaktadır. Türkiye'nin Mekke Anlaşmasına dayanarak doğrudan taraf olmadığı bir çatışmaya sürüklenmesi, Husilerin ülkemiz için yeni ve doğrudan bir terör tehdidi olmasına yol açabilir. Husi güçleri, Türkiye sınırlarının içerisinde saldırıda bulunamasalar bile Kızıldeniz ve Babülmendep Boğazı'nda yalnızca sivil gemilerimiz için değil, Somali toprakları ve karasularında konuşlandırılacak Türk Kara ve Deniz Kuvvetleri unsurlarımız için de ciddi bir tehdit teşkil edecektir.

Buna göre, hükümetin en önemli yükümlülüklerinden birisi Mekke Anlaşması kapsamında üstleneceği yükümlükler ve askerî angajman sınırlarını TBMM'de açıklığa kavuşturulmaktır. Bu bağlamda Pakistan ve Suudi Arabistan'a yapılması gerekecek katkılar, yalnızca savunma sanayii ve limitli bir teknik destekle sınırlandırılmalıdır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ucu açık askerî yükümlülükler altına sokulması ve bunun TBMM onayı olmadan yapılması bizlerce kabul edilemez. Ne yazık ki AKP Hükümetinin bu konudaki sicili oldukça sorunludur. 2024 yılı Şubat ayında, Somali ile bu ülkenin karasularının tamamını Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının korumasını öngören oldukça tartışmalı bir anlaşma imzalanmış, bu anlaşma kamuoyuna açıklanmadığı gibi iki buçuk yılı aşkın bir süredir TBMM denetiminin dışında bırakılmıştır. Meclis onayından geçmediği için hukuken hükümsüz olan bu anlaşmaya dayandırılan bir Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi 22 Temmuz 2024 günü açık bir anayasa ihlâli ile Genel Kuruldan geçirilmiş, iki yıl sonra tezkere bir kez daha yenilenmiştir. Bu şartlar altında AKP Hükümetine güvenmemiz söz konusu değildir ve Mekke Anlaşması'nın görünen şartları bizim için sorunsuz olsaydı bile, AKP Hükümeti'nin uluslararası hukuka uyma konusunda bizde yarattığı güçlü güvensizlik, bu anlaşmanın hangi şekilde uygulanacağına dair sahip olduğumuz kaygıları ortadan kaldırmayacaktı.

Bizler TBMM Dışişleri Komisyonu'nun Yeni Parti'ye mensup temsilcileri olarak, esaslarını yüce önderimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün çizdiği hariciye politikasının takipçileriyiz. Yurtta Barış, Dünyada Barış şiarını esas alan bu anlayış, Türkiye'yi bölgesinde ve dünyada barışın kurucusu ve koruyucusu konumunda tutmayı amaçlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu iradesi olan TBMM, dış politika kararlarında – özellikle silahlı çatışmalara karşı alınacak önlemler hususunda – nihaî onay merciidir. Türkiye'nin dış politikasını doğrudan şekillendirecek bir savunma paktının, Yüce Meclisimizden alelacele geçirilmek istenmesini, Anlaşmanın tali komisyon sıfatıyla Milli Savunma Komisyonu'na havale edilmemesini, Genel Kurul'dan da aynı acelecilikle ve özensizlikle geçirilmek

istenmesini esefle kınıyoruz. 150 yıllık parlamenter geleneğe sahip olan Türkiye'nin kaderini tayin eden en sağlam kararlar, parlamentoda alınmıştır. Kendine ayak bağı olmaması için Birinci Meclis-i Mebûsan'ı fesheden Sultan II. Abdülhamid'in dış politika alanında birbiri ardına uğradığı başarısızlıklar da; İkinci Meclis-i Mebûsan'ın onayını almadan verdikleri keyfi kararlarıyla, Göben ve Breslau zırhlılarının Odessa ve Sivastopol'ü bombalamasına seyirci kalan Enver ve Talât Paşa'nın bizi sürüklediği Birinci Dünya Savaşı'nın tarihimizde bıraktığı izler ortadadır. Bunlara karşılık, tasarladığı bütün kararları Yüce Meclis'te onaylatan Atatürk'ün; uyguladığı itidalli dış politika sayesinde Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'nın dışında tutarken, dış politika ile ilgili kararları ve gelişmeleri her aşamada TBMM ile paylaşan İsmet İnönü'nün mirasları da ortadadır.

1950'li yıllarda, siyasi tarihimizde görülen en sert rekabetlerden birisinin tarafları olan Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti, Türkiye'nin NATO üyeliği üzerine yapılan görüşmelerde, konuyu karşılıklı istişare yoluyla ve büyük bir hassasiyetle değerlendirmiş, karar iki kişi hariç oybirliğiyle alınmıştır. İki partinin rekabetlerinin devamında da dış politika gündemi, iç siyasetin dışında tutulmuştur. Aynı istişare anlayışı, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerini başlatan 1963 Ankara Antlaşması'nda; 1963 ve 1974 Kıbrıs Krizleri başta olmak üzere Türkiye'nin askeri kuvvet kullanmak zorunda kaldığı tüm siyasi gelişmelerde sürdürülmüştür. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı başarılı kılan başlıca sebeplerden birisi, iktidarın kararlılığı yanında muhalefetin de bu konuyu iç siyasette istismar malzemesi hâline getirmemiş olmasıdır.

Ne yazık ki, Türkiye'de kurumların ve siyasi partilerin geniş istişaresi ile dış politikayı belirleme geleneği, AKP iktidarı sonrası kademeli olarak rafa kaldırılmıştır. Çok çeşitli dış politika başlıkları, Türkiye'nin devlet doktrinleri çerçevesinden çıkarılarak, iktidar sahiplerinin bazı ideolojik önyargılarına göre şekillendirilmiş, Türkiye'nin laik dış politika anlayışı, yerini kimlik ayrımcılığına, özellikle mezhepçiliğe ve siyasi particiliğe dayanan bir tutuma bırakmıştır. İçeride dış politika konuları kelimenin tam anlamıyla istismar edilirken, dışarıda hükümet sürekli olarak çizgi ve taraf değiştirmiş, kendi yaptıkları beyanatları defalarca hükümsüz bırakmış, bu nedenle Türkiye'nin uluslararası itibarına ve sözünün güvenilirliğine telafisi zor zararlar vermişlerdir. Önümüzde bulunan Mekke Paktı da bunun son örneklerinden birisidir. Askeri paktlar, barış zamanında güçleri birleştirmek, caydırıcılığı artırmak, savaşa mâni olmak, tarafların hiçbirisinin savaşa muharip olmamasını temin etmek için yapılır. Ama burada hâlihazırda savaştaki bir ülkeyle "Sana saldıran bana saldırmıştır" anlamına gelen bir savunma anlaşması yapmak kendi ülkemizi doğrudan savaşa sokmaktır.

Türkiye'de kamuoyuyla doğru düzgün paylaşılmamış ve tartışma olanağı kısıtlanmış, ülkemiz için ne gibi kazanımlar ya da riskler barındırdığından ziyade ideolojik sloganlarla süslenmiş bu paktın, dış politika alanında kendi verdiği sözlerden defalarca dönmüş olan AKP Hükümetinin elinde nasıl şekilleneceği belirsizdir. Mekke Anlaşması'nı kalıcı bir savunma paktı hâline getirmek isteyen AKP, bu suretle Türk Silahlı Kuvvetleri unsurlarını çatışma bölgesine sürmek de dâhil olmak üzere – almak istediği kararları meclis denetiminden kaçırmak, yasama organına hesap verme yükümlülüğünü ihlal etmek istemektedir. Böyle bir anlayışın bizler tarafından kabul edilmesi mümkün değildir. İmzaladığı uluslararası anlaşmaları kamuoyundan gizleyen, bazılarını TBMM'ye getirmeye dahi tenezzül etmeden tasarrufta bulunmaya kalkan bir hükümete güvenilemez.

Yukarıda belirtilen tüm bu nedenlere ve olası risklere dayanarak, Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşması'na, bunun mevcut hâliyle Türkiye'nin güvenliğine katkı sağlamayacağı düşüncesiyle muhalifiz.

*28.10.2026*

*Talih Özcan*
Düzce

*Utku Çakırözer*
Eskişehir

## MUHALEFET ŞERHİ

**Komisyonumuzun uluslararası anlaşmaların uygun bulunmasına ilişkin kanun teklifine dair muhalefet şerhi aşağıdaki gibidir.**

**Bilgilerinize sunarım.**

**2/3961 esas numaralı; İstanbul Milletvekili Numan Kurtulmuş'un, Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun Teklifi 'ne Şerhimiz:**

DEM Parti olarak dış politikayı, halkların eşitliği ve özgürlüğü temelinde barışın inşa edildiği bir siyasal sorumluluk alanı olarak ele alıyoruz. Bu yaklaşım, devletler arasında kurulan ilişkilerin halkların yaşamına nasıl yansıdığını, hangi yükümlülükleri doğurduğunu ve kimlerin denetimine açık olduğunu sorgulamayı gerektirir. Uluslararası bir anlaşmanın barış ve istikrara hizmet ettiği iddiası, içerdiği yükümlülükler, öngördüğü yöntemler ve toplumsal sonuçları üzerinden değerlendirilmelidir.

Ortadoğu'da kalıcı barışın kurulabilmesi, çatışmaları besleyen inkâr, eşitsizlik ve tahakküm ilişkileriyle yüzleşmeyi gerektirmektedir. Bölge halklarının siyasal taleplerini güvenlik başlığı altında ele alan ve çözümü askerî kapasitenin artırılmasında arayan yaklaşım, bu sorunları yeniden üretmektedir. Devletler arasındaki yakınlaşmanın ağırlıklı olarak savunma ve güvenlik ortaklıkları biçiminde gelişmesi, diplomasinin toplumsal ve demokratik içeriğini daraltmaktadır. Savunduğumuz dış politika anlayışı; halkların eşitliğini, demokratik katılımı esas alan barış diplomasisini bölgesel ilişkilerin temel unsurları olarak görmektedir.

Türkiye, Pakistan ve Suudi Arabistan arasında imzalanan Mekke Ortak Savunma Anlaşması, taraflar arasındaki askerî iş birliğini ortak savunma yükümlülükleriyle genişletmektedir. Bir ülkenin karşı karşıya kaldığı çatışmanın diğer taraflar için de askerî sorumluluk doğurması, sonuçları bütün bölge halklarını etkileyebilecek bir ilişki kurmaktadır. Dolayısıyla anlaşma, yalnızca taraf devletlerin güvenlik beklentileri bakımından değerlendirilemez. Çatışmaların yayılması, sivillerin yaşamı, zorunlu göç, toplumsal eşitsizlikler ve halkların siyasal iradesi üzerindeki muhtemel etkileri de değerlendirmenin merkezinde yer almalıdır.

Bölgesel iş birliğinin devletlerin askerî kapasitesini güçlendiren yükümlülüklerle kurulması, halkların ortak ihtiyaçlarını geri plana itmektedir. Savaşın yoksulluk, yerinden edilme ve kadınlara yönelik şiddet biçiminde ortaya çıkan sonuçları karşısında, bölge ülkeleri arasındaki ilişkiler; çatışmaları önleyen diplomatik mekanizmalar, halkların eşit katılımı, toplumsal dayanışma ve ortak refahı geliştiren iş birlikleri üzerinden kurulmalıdır.

Anlaşmaya taraf devletlerin kendi toplumlarıyla kurdukları ilişkiler ve bölgesel çatışmalardaki rolleri, bu askerî ortaklığın barış ve istikrar iddiasını ayrıca sorgulamayı gerektirmektedir.

Pakistan'da Beluç halkına yönelik "terörle mücadele" gerekçesiyle yürütülen baskı politikaları, zorla kaybetmeler ve muhalefetin kriminalize edilmesi, güvenlik iş birliğinin hangi uygulamalarla birleşebileceğini göstermektedir. Keşmir sorununun çözümsüzlüğü ve Hindistan ile dönemsel olarak sıcak çatışmaya dönüşen gerilimler de ortak savunma yükümlülüğünün diğer tarafları içine çekebileceği kriz alanlarıdır. Suudi Arabistan'da reform söylemine rağmen siyasal katılımı sınırlandıran monarşik yapı sürerken, Yemen'deki askerî müdahalenin yarattığı insani yıkım, bu yönetimin bölgesel istikrar anlayışının halklar açısından sonuçlarını ortaya koymaktadır. Kendi toplumlarında demokratik hakları ve hukuki güvenceleri güçlendirmeyen yönetimlerin askerî güçlerini birleştirmesi, bölgesel barışın güvencesi sayılamaz. Aksine Mekke Anlaşması'nın ortak savunma ve operasyonel iş birliği hükümleri, tarafların mevcut çatışmalarını ve baskıcı güvenlik yaklaşımlarını ortaklaştırarak daha geniş bir coğrafyada halkların yaşamını ve özgürlüğünü tehdit eden bir riskle karşımıza çıkmaktadır.

Anlaşmanın 1'inci ve 2'nci maddeleri, tarafların egemenliklerini ve toprak bütünlüklerini korumak amacıyla iş birliği yapmalarını ve taraflardan birine yönelik dış kaynaklı silahlı saldırının bütün taraflara yönelik bir saldırı olarak değerlendirilmesini öngörmektedir. Bu düzenleme, tarafların farklı siyasi ve askerî ilişkilerinden kaynaklanan riskleri ortaklaştırmaktadır. Anlaşmanın herhangi bir ülkeyi hedef almadığının belirtilmesi, uygulamada çatışmaların genişlemesi riskini ortadan kaldırmamaktadır.

Bir tarafın başka bir devlet veya silahlı grupla yaşadığı çatışmanın hangi aşamada anlaşma kapsamına alınacağı, saldırının niteliğinin kim tarafından değerlendirileceği ve tarafların farklı değerlendirmelere sahip olması durumunda nasıl hareket edileceğinin açık olmayışı ile; taraflardan birinin kendi güvenlik yaklaşımı doğrultusunda yaptığı değerlendirme, diğer halkların da çatışmanın sonuçlarına maruz kalmasına yol açabilecek askerî kararlar riski ile karşı karşıya bırakmaktadır.

İkinci maddede öngörülen derhâl yardım yükümlülüğüne karşılık, yardımın kapsamı ve niteliğinin daha sonra taraflarca belirlenmesi, üstlenilen taahhüdün somut içeriğini uygulama aşamasındaki kararlara bırakmaktadır. Hangi koşullarda askerî personel görevlendirileceği, ne tür destek sağlanacağı ve bu desteğin sınırlarının nasıl belirleneceği anlaşmada açıkça ortaya konulmalıdır. Yardımın süresi ve sona erdirilme koşulları belirlenmeli; kararlar, çatışmalardan etkilenen halkların haklarını ve sivillerin korunmasını esas alan güvencelere bağlanmalıdır.

Savunma amacıyla tanımlanan bir yardımın, uygulamada mevcut çatışmanın sürmesine veya genişlemesine katkıda bulunma ihtimali göz ardı edilemez. Bu nedenle yardım kararlarında insani sonuçlar ve barışçıl çözüm olanakları dikkate alınmalı; gerilimin azaltılması, diyalogun geliştirilmesi ve siyasi çözüm yollarının işletilmesi öncelikli sorumluluk olarak tanımlanmalıdır.

Bu yükümlülüklerin uygulanmasında rol üstlenecek Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi ile sekretaryanın görevleri, yetki sınırları ve kararlarının uygulanma usulleri de önem taşımaktadır.

Halkların yaşamını ve geleceğini etkileyen kararların yürütme organları ile güvenlik kurumları arasında şekillenmesi, toplumsal iradenin karar süreçlerinden dışlanması riskini taşımaktadır. Bu mekanizmaların işleyişi açıklık, hesap verebilirlik ve demokratik denetim ilkeleriyle düzenlenmelidir.

Türkiye bakımından ortak mekanizmaların kararları ile anayasal yetki ve sorumluluklar arasındaki ilişki açık biçimde kurulmalıdır. Üstlenilen sorumlulukların kapsamı, personel görevlendirmeleri ve kamu kaynaklarının kullanımı bakımından TBMM'nin düzenli ve gerekçeli bilgiye erişimi ile etkin denetimi güvence altına alınmalıdır. Denetim, yalnızca faaliyetler gerçekleştikten sonra bilgi verilmesine indirgenmemelidir.

Ortak faaliyetlerin, teknik iş birliğinin ve lojistik desteğin hangi kaynaklardan karşılanacağı ve bütçelere nasıl yansıyacağı da ortaya konulmalıdır. Halkların kaynakları üzerinde uzun vadeli sonuçlar doğurabilecek kararların mali kapsamının belirsiz bırakılması, toplumsal ihtiyaçların askerî önceliklere tabi kılınması riskini artırmaktadır. Harcamaların eğitim, sağlık, bakım hizmetleri ve istihdam olanakları üzerindeki etkileri gözetilmeli; kamu kaynaklarının kullanımı açık ve denetlenebilir olmalıdır.

Anlaşmanın 5'inci maddesi, terörizmin bütün çeşitleri ve tezahürleriyle mücadelede mevcut iş birliğinin ve ortak çabaların, operasyonel düzey dâhil olmak üzere güçlendirilmesini öngörmektedir. Ancak taraf devletlerin terörizm tanımları ve siyasi faaliyetlere yaklaşımları arasındaki farklılıklar, bu hükmün uygulanması bakımından ciddi riskler barındırmaktadır.

Terörizm kavramının kapsamının muğlak bırakılması, taraflardan birinin kendi iç siyasetinde güvenlik tehdidi olarak gördüğü kişi, örgüt veya faaliyetlerin ortak iş birliğinin konusu hâline gelmesine yol açabilir. Bu durum, halkların demokratik taleplerinin, muhalif siyasi faaliyetlerin ve toplumsal örgütlenmelerin güvenlik tehdidi sayılması riskini doğurmaktadır. İşbirliğinin kapsamı ve yöntemleri belirlenmeli; ifade, örgütlenme ve siyasal katılım haklarının bu faaliyetler yoluyla sınırlandırılmasını önleyecek bağlayıcı güvenceler oluşturulmalıdır.

Operasyonel faaliyetlerin kim tarafından kararlaştırılacağı ve uygulamanın nasıl denetleneceği de açık olmalıdır. Yürütülecek bütün faaliyetler uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve hukukun üstünlüğü ilkesiyle uyumlu olmalı; ihlal iddiaları karşısında etkili başvuru yolları sağlanmalıdır. Devletler arasındaki görev paylaşımı, sorumluluğun belirsizleşmesine veya cezasızlığa gerekçe oluşturmamalıdır.

Anlaşmanın 9'uncu ve 13'üncü maddelerinde düzenlenen istihbarat paylaşımı ve gizlilik dereceli bilgilerin korunması, kişilerin hak ve özgürlükleri bakımından ayrıca değerlendirilmelidir. Bilgilerin gizliliğinin korunması, bunların hukuka uygun biçimde elde edildiği ve kullanılacağı anlamına gelmemektedir. Özellikle siyasi görüşlere, demokratik faaliyetlere ve toplumsal örgütlenmelere ilişkin bilgilerin paylaşılması, muhaliflerin sınır ötesinde izlenmesine ve baskıya uğramasına yol açabilir.

Hangi verilerin hangi amaçlarla paylaşılabileceği, verilere hangi kurumların erişeceği ve bilgilerin ne kadar süreyle saklanacağı belirlenmelidir. Üçüncü taraflara aktarım ve amaç dışı

bilgiler nedeniyle mağduriyet oluşması durumunda etkili başvuru ve giderim yolları bulunmalıdır. Gizlilik hükümleri, hukuka aykırı işlemlerin araştırılmasını ve sorumluların hesap vermesini engellememelidir.

Mekke Anlaşması'na yönelik muhalefetimiz, bölgesel ilişkilerin askerî yükümlülükler üzerinden kurulmasına ve bu yükümlülüklerin halklar üzerindeki sonuçlarının yeterli güvencelere bağlanmamasına dayanmaktadır. Ortak yardımın kapsamının sonraki kararlara bırakılması, terörizmle mücadele hükümlerinin demokratik faaliyetlere müdahale riski taşıması ve istihbarat paylaşımında hakları koruyacak sınırların belirsizliği, anlaşmanın esasına ilişkin sorunlardır. DEM Parti olarak halkların geleceğini belirsiz askerî taahhütlere bağlayan bu yaklaşım karşısında; demokratik iradeyi, toplumsal dayanışmayı ve sorunların müzakereyle çözümünü esas alan bir bölgesel iş birliğini savunuyoruz.

***Muhalefet şerhimizi,*** bütün bölge halklarının eşit, özgür ve barış içinde yaşama hakkını esas alan bu perspektifle sunuyoruz.

| | | |
|---|---|---|
| *Berdan Öztürk* | *Semra Çağlar Gökalp* | *Ceylan Akça Cupolo* |
| Diyarbakır | Bitlis | Diyarbakır |

**MUHALEFET ŞERHİ**

Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı arasında 7 Ağustos 2026'da imzalanan "Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşması"nın onayına İYİ Parti olarak karşı çıkıyoruz. Anlaşma, kolektif caydırıcılık ve bölgesel iş birliği dili kullanmakla birlikte; şeffaflık, Meclis denetimi, hukuki öngörülebilirlik, NATO uyumu ve milli çıkarlarımızın korunması bakımından ciddi eksiklikler ve riskler taşımaktadır.

Öncelikle, anlaşmanın imzalandığı 7 Ağustos'tan TBMM'ye sevk edildiği 21 Ekim 2026'ya kadar kamuoyuna yeterince bilgi verilmemesini doğru bulmuyoruz. Ortak savunma, istihbarat paylaşımı, askeri konuşlanma, lojistik destek ve savunma sanayii iş birliği gibi ulusal güvenliği doğrudan ilgilendiren bir metnin, imzadan aylar sonra ancak kanun teklifi ekinde tartışılması, demokratik şeffaflık ilkesiyle bağdaşmamaktadır. İktidar, anlaşmanın kapsamını, Türkiye'nin üstlendiği riskleri, maliyetini ve NATO ilişkilerine etkisini halka ve parlamento açıkça anlatmak zorundadır.

İkinci ve daha önemli husus, Anayasa'nın 90. maddesinin ihlal edilmesi riskidir. Uluslararası anlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kanunla uygun bulunması, onay sürecinin temelidir. Ancak anlaşma henüz Meclis'ten geçmeden, 31 Ağustos 2026'da İstanbul'da Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi'nin ilk toplantısının yapıldığı, Riyad'da bir sekretaryanın kurulduğu ve ilk Genel Sekreter olarak Pakistanlı emekli bir Korgeneralin üç yıllığına atandığı bildirilmektedir. Bu durum, onay öncesi yapılan çalışmaların meşruiyet sorununu doğurmuştur. Anlaşmanın 90'ıncı maddesi, yürürlüğün son onay belgesinin sekretaryaya tevdi edilmesiyle başlayacağını öngörmektedir. Dolayısıyla yürürlük öncesi kurulan organların karar alma, atama yapma veya bağlayıcı işlem tesis etme yetkisi hukuken izaha muhtaçtır. Bu, yalnızca iç hukuk açısından değil; diplomatik teamüller ve devletler hukuku açısından da sakıncalıdır. İktidar, henüz bağlayıcılığı doğmamış bir anlaşmanın kurumlarını fiilen işletirken, Meclis'in onay yetkisini fiilen etkisiz hale getirmektedir.

Üçüncü olarak, anlaşmanın 5. maddesindeki terörle mücadele hükmü uygulanabilirlikten uzaktır. Tarafların terör tanımları ve örgüt listeleri örtüşmemektedir. Bu durumda "ortak tedbir", "operasyonel koordinasyon" ve "istihbarat paylaşımı" hangi örgüt ve tehdit kapsamında yürütülecektir? Bu soruya net yanıt verilmeden, Türkiye'nin istihbarat birikimini ve askeri kapasitesini paylaşması kabul edilemez. Ayrıca terör tanımının siyasi ihtiyaçlara göre esnetilmesi, Türkiye'nin terör örgütlerine karşı mücadelesini zayıflatabilir.

Dördüncü olarak, bu anlaşma NATO taahhütlerimize yakın, hatta bazı yönlerden daha geniş bir yükümlülük öngörmektedir. Madde 2, bir Tarafa yönelik dış kaynaklı silahlı saldırıyı tüm Taraflara yönelik saldırı saymakta; Taraflardan "mevcut imkânları çerçevesinde" askeri imkân ve kabiliyetler dâhil yardım talep etmektedir. Oysa Türkiye NATO üyesi olarak zaten kolektif savunma güvencesine sahiptir. Hükümet, bu anlaşmanın Türkiye'nin hangi mevcut güvenlik açığını kapatacağını, Pakistan ve Suudi Arabistan'ın hangi açıklarını ne ölçüde kapatacağını ve buna karşılık Türkiye'nin ne gibi askeri, mali ve siyasi risk üstlendiğini açıklamak zorundadır. Genel gerekçedeki "NATO yükümlülüklerine halel getirmez" ifadesi yeterli değildir; çünkü anlaşma, operasyonel koordinasyon, konuşlanma, istihbarat paylaşımı ve lojistik destek gibi alanlarda paralel bir güvenlik ağı kurmaktadır. Bu ikili yapı, müttefik bilgilendirme, teknoloji transferi ve yaptırım rejimleri bakımından Türkiye'yi istenmeyen bir gerilime sokabilir.

Beşinci olarak, Madde 16'daki on yıllık çekilme yasağı Türkiye'nin stratejik hareket alanını daraltmaktadır. Uluslararası ilişkiler dinamiktir; ittifakların değeri, değişen tehdit algıları, bölgesel dengeler ve müttefiklerin politikaları karşısında yeniden değerlendirilebilmelidir. On yıl boyunca çekilememe, özellikle Suudi Arabistan'ın bölgesel çatışmalarındaki konumu ve Pakistan'ın iç istikrarı gibi değişken unsurlar dikkate alındığında, Türkiye için aşırı bir bağlılık yaratmaktadır. Bu süre, milli çıkarların gerektirdiği esnekliği ortadan kaldırmaktadır

Son olarak, anlaşmanın Yemen'deki Husilerin Suudi Arabistan'a yönelik saldırılarını kapsayıp kapsamadığı net değildir. Madde 2, "dış kaynaklı silahlı saldırı" ve "askeri saldırganlık" ifadelerini kullanmakta; ancak devlet olmayan aktörler, vekil gruplar ve uluslararası hukukta saldırganın tespiti sorunlarını düzenlememektedir. Suudi Arabistan'ın Husiler ile çatışması dikkate alındığında, bu belirsizlik Türkiye'yi bölgesel bir çatışmaya fiilen taraf olma riskiyle karşı karşıya bırakma riski taşımaktadır. Türkiye, Yemen savaşına, Kızıldeniz güvenliğine veya Suudi Arabistan'ın bölgesel rekabetlerine dolaylı biçimde dâhil edilmemelidir.

**SONUÇ**

Yukarıda açıklanan nedenlerle, Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı arasında imzalanan Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşması'nın mevcut hâliyle onaylanmasını uygun bulmuyoruz.

Anlaşmanın; yürürlük öncesi kurumsal faaliyetlerin hukuki dayanağı, kolektif savunma yükümlülüklerinin kapsamı, terörizmle mücadelede ortak tehdit değerlendirmesinin ölçütleri, istihbarat ve savunma teknolojilerinin korunması, NATO kapsamındaki yükümlülüklerle uyum, askerî konuşlanmaların ulusal yetkilendirme usulleri ve çekilme sonrası devam edecek yükümlülükler bakımından yeterli açıklık sağlamadığı kanaatindeyiz.

Özellikle anlaşmanın 1. ve 2. maddelerinde öngörülen tehdit ve saldırı kavramlarının kapsamı, devlet dışı silahlı aktörlerden kaynaklanan saldırılara uygulanacak hukuki ölçütler ve Türkiye'nin hangi koşullarda, hangi karar mekanizmaları çerçevesinde askerî veya lojistik destek sağlayabileceğinin açık biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

Ayrıca, anlaşmanın uygulanması kapsamında yürütülen hazırlıkların ve kurumsal faaliyetlerin hukuki dayanağı açıklanmalı; anlaşmanın yürürlüğe giriş koşuluna uygunluk, devam eden faaliyetlerin yetki sınırları ve bağlayıcı kararların hukuki niteliği bakımından değerlendirilmelidir.

Bu çerçevede, anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin kanun teklifinin mevcut hâliyle reddini; yukarıda belirtilen eksikliklerin giderilmesi amacıyla anlaşmanın yeniden müzakere edilmesini; anlaşmanın uygulanmasına ilişkin tüm protokollerin, uygulama düzenlemelerinin ve mali yükümlülüklerin TBMM'nin incelemesine sunulmasını talep ediyoruz.

Yürürlük öncesinde tesis edilen organ ve yürütülen faaliyetlerin ise hukuki dayanakları, yetki sınırları ve bağlayıcı sonuçları açıklığa kavuşturuluncaya kadar, antlaşmanın yürürlüğe girdiği varsayımına dayanılarak işlem tesis edilmemesi gerektiğini değerlendiriyoruz.

Türkiye'nin güvenlik ve savunma politikası, ulusal çıkarlarımızı korurken uluslararası hukuk yükümlülüklerimizi, NATO üyeliğimizden doğan taahhütlerimizi ve demokratik parlamenter denetimi birlikte gözetmelidir.

*Metin Ergun*
Muğla

## MUHALEFET ŞERHİ

I. TUTUMUMUZ

İslam ülkelerinin güvenlik ve savunma alanındaki dayanışmasını artırmasını önemsiyoruz. Türkiye'nin bu alanda öncü bir rol üstlenebilecek askerî gücü, savunma sanayii kapasitesi ve diplomatik birikimi vardır. Üç ülke arasında kurulacak ortaklığın bölgesel güvenliğe ve caydırıcılığa katkı sağlayabilecek yönlerini de görüyoruz. Bu şerh, anlaşmanın temsil ettiği iş birliği iradesine karşı çıkmak için yazılmamıştır.

Ancak önümüzdeki metin mevcut askerî iş birliğinin ötesine geçmektedir. Anlaşmanın giriş bölümü amacını "mevcut işbirliği mekanizmalarını … bir ortak savunma anlaşmasına taşımak" olarak tanımlamaktadır. Eğitim, tatbikat ve savunma sanayii iş birliği her iki ülkeyle zaten yürütülmektedir. Anlaşmanın eklediği şey yeni bir kabiliyet değil, karşılıklı savunma yükümlülüğüdür. Bu yükümlülüğün hangi şartlarda doğacağı, nasıl yerine getirileceği ve ülkemize ne tür sorumluluklar yükleyeceği açıklığa kavuşturulmadan verilecek onayın sağlam bir zemine oturmayacağı kanaatindeyiz.

Komisyon görüşmelerinde sorularımızın cevaplandırılmasını ve verilecek cevapların Komisyon raporuna geçirilmesini talep etmiş, nihai tutumumuzu bu bilgiler ışığında belirleyeceğimizi ifade etmiştik. Dışişleri Bakan Yardımcısı Sayın Levent Gümrükçü'nün açıklamaları bazı noktalarda önemli güvenceler içermiştir; bunları bu şerhte ayrıca kayda geçiriyoruz. Bununla birlikte bu güvencelerin önemli bir kısmı anlaşma metninde yer almamaktadır ve bazı temel sorularımız ise cevapsız kalmıştır.

Değerlendirmemiz, anlaşmanın kuracağı diplomatik ve hukuki çerçeveye ilişkindir; belirli bir askerî harekât senaryosuna değil. Bakan Yardımcısı, bu aşamada anlaşma kapsamında öngörülen bir konuşlandırma bulunmadığını belirtmiştir. Ne var ki bugün onaylanacak çerçeve, yarın verilecek kararların hangi hukuki zeminde ve hangi makam tarafından verileceğini belirleyecektir. Belirsizliklerin giderilmesi gereken an bu nedenle onay anıdır.

Komisyonda Türkiye'nin bu ittifaka hangi somut katkıları sağlayacağını ve karşılığında ne bekleyebileceğini de sorduk. Türkiye'nin güney sınırında, Ege'de veya Doğu Akdeniz'de bir kriz çıktığında ortaklarımızdan ne tür destek beklenebileceği ve ortakların bu desteği sağlayabilecek imkânları, karşılıklı bir savunma taahhüdünün temel sorusudur. Bu soruya verilen cevap genel ilkeler düzeyinde kalmış, talep ettiğimiz karşılaştırmalı değerlendirme Komisyonla paylaşılmamıştır. Tali komisyon olan Millî Savunma Komisyonu da teklifi görüşmediğini bildirmiştir; böylece anlaşmanın askerî boyutu hiçbir ihtisas komisyonunda incelenmemiştir.

II. BÖLGESEL SAHİPLENME VE ÖNCELİKLERİMİZ

Bölgenin sorunlarına bölge ülkelerinin kendi sorumluluğu ile çözüm üretmesi anlamına gelen "bölgesel sahiplenme" ilkesini paylaşıyoruz. Ancak bu ilke anlaşmanın hukuki metninde değil, onu tanıtan siyasi beyanlarda yer almaktadır. Metin bir ilke beyanı değil, bir yükümlülük düzenlemektedir. Onayımız ilkeye değil metne verilecektir.

Bölgesel sahiplenme iddiasının ölçüsü, bölgenin en temel meselesi karşısındaki duruştur. Bugün bölgenin en ağır güvenlik ve vicdan meselesi Gazze'de yaşanan insanlık dramı ve İsrail'in bölgeye yayılan saldırganlığıdır; bu tespiti Komisyon Başkanımız da açılış konuşmasında yapmıştır. Bakan Yardımcısı, anlaşmanın hiçbir ülkeyi hedef almadığını ve İsrail'in anlaşmaya ilişkin olumsuz bir açıklaması bulunmadığını belirtmiştir. Kimseye karşı kurulmamış bir yapının, bölgenin bu en temel meselesinde nerede duracağı sorusu ise cevapsızdır. Türkiye'nin Filistin davasındaki ilkeli tutumu hiçbir koşulda bu çerçevenin önceliklerine tabi kılınmamalıdır.

Bu hassasiyetin metinde somut bir karşılığı vardır. Anlaşmanın 12. maddesi, tarafların daha önce akdettikleri uluslararası anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerini saklı tutmaktadır; bu hüküm ortaklarımızın bölge dışı aktörlerle mevcut güvenlik ve istihbarat düzenlemelerini de kapsar. 13. madde gizlilik dereceli bilgilerin taraflar dışındaki devletlerle paylaşılmamasını öngörmektedir; bu yerinde bir hükümdür. Ancak esas alınacak İngilizce metinde yasak, taraflar dışındaki bir ülkenin "hükümeti, şirketi veya kişisi" ile sınırlı tutulmuştur. Uluslararası örgütler ve çok uluslu koordinasyon yapıları bu sayımda yer almamaktadır. Ancak 9. madde kapsamında paylaşılacak istihbaratın bu yasağa uygun kullanılıp kullanılmadığının nasıl denetleneceği belirtilmemiştir. Türkiye'nin paylaşacağı bilgilerin, İsrail'in de yer aldığı çok uluslu yapılar dâhil hiçbir kanaldan İsrail'e ulaşmayacağının güvence altına alınması, bizim açımızdan bu anlaşmanın vazgeçilmez şartıdır.

İslam ülkeleri arasındaki yakınlaşmanın yeni ayrışmalara yol açmamasına da özen gösterilmelidir. Bakan Yardımcısı İran'ın anlaşmayı olumlu karşıladığını belirtmiştir; bu memnuniyet vericidir. Bu tutumun kalıcı olması, çerçevenin hiçbir Müslüman toplumu hedef alan bir yapıya dönüşmemesine bağlıdır.

Yemen ve Afganistan

Türkiye Yemen'in toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini savunmakta, krizin diyalog yoluyla çözülmesini desteklemekte ve Yemen halkına insani yardım ulaştırmayı sürdürmektedir. Türkiye 2015'te kurulan koalisyona askerî olarak katılmamıştır. Bu tutum ülkemize bölgede ara bulucu olma imkânı kazandırmıştır ve korunmalıdır.

Suudi Arabistan'ın kendi topraklarına yönelik saldırılar karşısındaki meşru müdafaa ihtiyacı ile Yemen'in iç siyasi düzenini şekillendirmeye yönelik askerî girişimler birbirinden ayrılmalıdır. Bakan Yardımcısı, Türkiye'nin Yemen'deki çatışmaya dâhil olmasına ilişkin bu aşamada bir öngörü ve planlama bulunmadığını ifade etmiştir. Bu beyanı önemsiyoruz; ancak "bu aşamada" kaydı, sorduğumuz ilkesel ayrımı cevaplamamaktadır.

Aynı soru Pakistan bakımından da geçerlidir. 2. madde, bir tarafın "başka bir ülke veya ülke grubu tarafından" silahlı saldırıya uğramasını düzenlemektedir. Pakistan ile Afganistan arasında süregelen silahlı çatışmalar bu tanıma girebilir. Bakan Yardımcısı bu konuda Türkiye'nin arabuluculuk çabalarını anlatmış, ancak bu çatışmanın 2. madde kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceğine ilişkin soruyu cevaplamamıştır. Türkiye'nin Afganistan halkıyla tarihî ve beşerî bağları gözetildiğinde bu husus ayrıca önem taşımaktadır. Anlaşma yürürlüğe girmeden önce başlamış çatışmaların geçmişe dönük bir yükümlülük doğurmayacağı da açıkça kayda geçirilmelidir.

4. madde düzenli istişareyi öngörmektedir; ancak bir tarafın, diğerinin açıkça beyan ettiği bir politika hedefini etkileyecek adım atmadan önce istişarede bulunmasını gerektiren bir hüküm içermemektedir. Örneğin Libya'da kurumların birleştirilmesini hedefleyen Türkiye'nin politikası, ortaklarımızdan birinin ülkedeki rakip silahlı yapılardan biriyle yaptığı silah anlaşmasından etkilenebilmektedir. Taraflar kendi dosyalarında bağımsız hareket etmeyi sürdürürken, bağlayıcı yükümlülüğün maliyeti eşit paylaşılmayabilir.

III. METNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

1. Yükümlülüğün işleyişi: beyanlar ve metin

Kolektif savunma yükümlülüğünün nasıl işleyeceğine dair bugüne kadar dört ayrı anlatım ortaya çıkmıştır:

| Kaynak | Yükümlülüğün işleyişi |
|---|---|
| Dışişleri Bakanının 8 Ağustos 2026 tarihli basın demeci | Saldırıya uğrayan ülkenin çağrısıyla işler; yardımın niteliğini çağrıyı yapan ülke belirler. |
| Uygun Bulma Kanun Teklifi Genel Gerekçesi | Kendiliğinden işlemez; istişare ve mutabakatla, her tarafın kendi anayasal usulleri çerçevesinde karar verilir. |
| Bakan Yardımcısının 27 Ekim 2026 tarihli Komisyon sunumu | Otomatik değildir; önce bir tarafın talebi gerekir; ardından üç ülkenin ortak "objektif değerlendirmesi" yapılır; desteğin kapsamına her taraf kendi kararıyla ve karşılıklı mutabakatla karar verir. |
| Anlaşma Metni (Md. 2) | Bir tarafa yönelik saldırı tüm taraflara yönelik sayılır; taraflar "derhal yardım edecektir"; desteğin kapsam ve niteliği objektif değerlendirme sonrasında belirlenir. |

Bakan Yardımcısı'nın açıklaması genel gerekçeyle uyumludur ve karar usullerinin anlaşılması bakımından önemli bir güvencedir. Ancak metinde, yardım talebinin hangi usulle yapılacağı ve objektif değerlendirmenin nasıl yürütüleceği ayrıntılandırılmamıştır. Anlaşmanın 2'nci maddesi silahlı saldırı hâlinde yardım yükümlülüğü getirirken yardımın kapsam ve niteliğinin taraflarca kararlaştırılacağını düzenlemektedir. Dolayısıyla yardım yükümlülüğü ile sağlanacak desteğin türü ve kapsamına karar verilmesi birbirinden ayrılmalıdır. Komite için yılda iki olağan toplantı öngörülmekle birlikte, kriz anındaki karar usulleri ayrıca açıklığa kavuşturulmalıdır.

Genel gerekçe ve Komisyon tutanağı iç hukuk belgeleridir; diğer tarafları bağlamaz. Suudi Arabistan ve Pakistan imzaladıkları metinle bağlıdır ve metinler arasında farklılık hâlinde 16. madde uyarınca İngilizce metin esas alınacaktır. Bakan Yardımcısı'nın açıkladığı yorumun diğer taraflar bakımından da açıklık kazanması için ortak bir yorum veya uygulama düzenlemesinde mutabakat sağlanması yararlı olacaktır. Türkiye'nin tek taraflı yorum beyanı, yalnızca bildirildiği için diğer tarafları kendiliğinden bağlamaz.

Bakan Yardımcısı ayrıca Komite'de oydaşma sağlanamadığı takdirde karar alınamayacağını belirtmiştir. Bu açıklamanın hangi karar türleri bakımından geçerli olduğu, özellikle askerî yardım kararlarının Komitedeki oydaşma usulüyle nasıl ilişkilendirileceği açıkça belirtilmelidir.

2. Yükümlülük hangi durumda doğacaktır?

Anlaşmada yükümlülüğün eşiği üç ayrı yerde üç ayrı biçimde tanımlanmıştır. Giriş bölümü karşılıklı destek tedbirlerini "silahlı saldırı durumunda" esas almaktadır. 2. madde "silahlı saldırı veya askerî saldırganlık" hâlinde derhal yardımı öngörmektedir. 1. madde ise toprak bütünlüğünün, egemenliğin veya sınırların "tehdit edilmesi veya tehlikeye düşmesi" hâlinde tarafların "gerekli tüm yöntemleri" kullanacağını düzenlemektedir. 4. madde de "hayati çıkarlar" ve "tehdit ve tehlikeleri bertaraf etmek" için bireysel ve müşterek tedbirlerden söz etmektedir.

Birinci ve dördüncü maddelerde bir saldırının gerçekleşmesi aranmamakta, tehdidin varlığı yeterli sayılmaktadır. Bu maddelerde 2. maddedeki tarafların "objektif değerlendirmesi" şartı da bulunmamaktadır. "Objektiflik" kriterinin anlaşılması için komisyonda "Silahlı saldırı gerçekleşmeden hangi tedbirler alınabilecek, bir tehdidin varlığına kim karar verecek?" diye sorduk; sorunun uygulamaya ilişkin yönleri açıklığa kavuşmamıştır. Bakan Yardımcısı, ülkelerin toprak bütünlüğüne, egemenliğine ve bağımsızlığına yönelik "her türlü tehlike"den söz ederken 2'nci maddedeki kıstasları da vurgulamıştır. Tek taraflı tehdit algısının yeterli olmayacağını, üç ülkenin ortak ve objektif değerlendirmesinin gerektiğini açıklamıştır. Bununla birlikte, silahlı saldırı gerçekleşmeden önce hangi somut tedbirlerin alınabileceği sorusu ayrıca açıklığa kavuşturulmalıdır.

BM Şartı'nın 51'inci maddesine dayalı kolektif meşru müdafaa, silahlı saldırı şartına bağlıdır. Buna karşılık barış zamanındaki askerî eğitim, tatbikat ve ilgili devletin rızasına dayanan konuşlandırmalar farklı hukuki dayanaklarla yürütülebilir. Bakan Yardımcısının açıklamalarında da silahlı saldırı ve meşru müdafaa koşulları vurgulanmıştır. Birinci ve dördüncü maddelerin, BM Şartı'na aykırı güç kullanımı için bağımsız bir yetki oluşturmadığı açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu ayrım, tarafların meşru müdafaa sınırlarını aşan askerî girişimlerine peşin destek verildiği şeklindeki yorumları önlemek bakımından önemlidir.

3. Terörle mücadele hükmü

5. madde, terörizmle mücadelede iş birliğini "operasyonel seviye de dahil olmak üzere" güçlendirmeyi öngörmekte ve 2. maddedeki değerlendirme şartını içermemektedir. Bakan Yardımcısı bu hükmün BM Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı kararından bu yana uluslararası metinlerde yer alan ifadelere benzediğini belirtmiştir. 1373 sayılı karar da devletler arasında operasyonel bilgi paylaşımını ve iş birliğini teşvik etmektedir. Burada açıklığa kavuşturulması gereken, tarafların farklı terör örgütü nitelendirmelerinin ortak faaliyetlere nasıl yansıyacağıdır.

Bir tarafın bir yapıyı terör örgütü olarak nitelendirmesinin diğer tarafları bağlamayacağı ve operasyonel iş birliğinin Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurt dışına gönderilmesini içermesi hâlinde ayrı anayasal usule tabi olacağı açıkça belirtilmelidir.

4. Konuşlandırma ve Meclis'in yetkisi

Anlaşmanın 6. maddesi "savaşta ve barışta" konuşlanma ve faaliyetleri, personel değişimi, eğitim ve tatbikatlarla aynı cümlede teşvik etmektedir. 11. madde ise tarafların anlaşma hükümlerinin uygulanmasında "işbu Anlaşmayı hukuki dayanak olarak kabul edeceğini" düzenlemektedir.

Bakan Yardımcısı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelerde konuşlandırılmasının "Anayasa'mızın 92'nci maddesinde vazedilen kurallar ve hükümler çerçevesinde" söz konusu olacağını belirtmiştir. Ancak sorumuz tam da bu çerçevenin kapsamına ilişkindi. Anayasa'nın 92. maddesi, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların gerektirdiği hâlleri Meclis'in izin yetkisinin dışında tutmaktadır. Anlaşmanın kendisini hukuki dayanak olarak tanımlaması ve konuşlanmayı olağan bir iş birliği faaliyeti olarak düzenlemesi, bu istisnanın uygulanabileceği bir yorum kapısı açmaktadır. Hangi durumlarda Cumhurbaşkanı kararının yeterli görüleceği, hangi durumlarda Meclis izninin alınacağı sorusu cevapsız kalmıştır.

Geçmişte Kosova ve Afganistan'daki görevlendirmeler için Meclis'ten izin alınmış olması, bu konudaki parlamenter hassasiyetin önemini göstermektedir. Millî Savunma Bakanlığı da 15 Ekim 2026 tarihli açıklamasında, anlaşmanın "TBMM tarafından uygun bulunması ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurt dışına gönderilmesine ilişkin gerekli yetkilendirme süreçlerinin tamamlanması" gerektiğini belirterek iki ayrı süreci kayda geçirmiştir. Komisyonda iktidar partisi milletvekilleri de Meclis onayı olmadan asker gönderilmeyeceğini ifade etmiştir. Bu siyasi beyanın, Anayasa'nın 92'nci maddesindeki istisna karşısında hangi görevlendirmeleri kapsadığı yürütme tarafından açıklanmalı ve Komisyon raporuna geçirilmelidir.

Bir göndermenin söz konusu olması hâlinde komuta ve kontrol düzenlemeleri, birliklerin sorumlulukları, angajman kuralları, görev süresi ve geri çekilme usulleri ile görevin kapsamının genişletilmesi hâlinde hangi makamın karar vereceği ilgili görevlendirme ve yetkilendirme belgelerinde açıkça yer almalıdır.

5. Yürürlükten önce atılan adımlar

Anlaşma henüz yürürlüğe girmemişken Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi toplanmış, Genel Sekreter atanmış ve 5 Ekim'de Riyad'da kolektif savunma taahhütlerinin pratik uygulamasına geçilmesi ile askerî güç ve kabiliyetlerin Suudi Arabistan'a konuşlandırılmasına yönelik tedbirler alınacağı açıklanmıştır.

Bakan Yardımcısı bu adımların istişari ve hazırlık amaçlı olduğunu, ülkemiz bakımından insan kaynağı, hukuki veya mali bir yükümlülük doğurmadığını belirtmiş, dayanak olarak Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 24. maddesinin 4. fıkrasını göstermiştir. Türkiye bu Sözleşme'ye taraf değildir. Kaldı ki bu hüküm, anlaşmanın yürürlüğe girmesinden önce "zorunlu olarak ortaya çıkan" usule ilişkin meseleleri kapsar. Kolektif savunma taahhüdünün uygulanmasına ve kuvvet konuşlandırılmasına ilişkin bir karar bu nitelikte değildir. Anlaşmada geçici uygulamaya ilişkin bir hüküm de bulunmamaktadır.

Bakan Yardımcısı'nın bu adımların Türkiye bakımından yükümlülük doğurmadığı, anlaşma kapsamında öngörülen bir konuşlandırma bulunmadığı ve Sekretarya'nın yapısına ilişkin bağlayıcı bir karar alınmadığı yönündeki beyanlarını önemsiyoruz. Bu beyanların Komisyon raporuna geçirilmesini ve 5 Ekim Riyad kararının Türkiye bakımından hukuki niteliğinin açıklanmasını talep ediyoruz.

6. Genişleme, tadil ve sonradan yapılacak düzenlemeler

Bakan Yardımcısı, ittifaka yeni bir üyenin katılmasının NATO genişlemesinde olduğu gibi Meclis'in onayına sunulacağını ve "çekirdek taraf" kavramının genişleme ile birlikte ortadan kalkacağını belirtmiştir. İlk beyanı memnuniyetle karşılıyor ve kayda geçirilmesini talep ediyoruz.

İkinci beyan ise metinle örtüşmemektedir. Anlaşma, üç kurucu hükümeti giriş bölümünde "Çekirdek Taraflar" olarak tanımlamaktadır. 8. maddeye göre yeni katılımların usul ve esasları ile Sekretarya'nın kuruluş esasları çekirdek tarafların oydaşmasıyla belirlenecek; 15. maddeye göre anlaşma yalnızca çekirdek tarafların oybirliğiyle tadil edilebilecektir. Çekirdek statüsünün sona ereceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Sonradan katılacak devletlerin karar mekanizmalarındaki statüsü de düzenlenmemiştir. Öte yandan 2. maddedeki yükümlülük, yeni katılan her devlete de uzanacaktır.

Anlaşmanın 15'inci madde uyarınca tadilinde ve yeni devletlerin katılımında izlenecek iç hukuk usulleri açıklanmalıdır. Sekizinci madde uyarınca yapılacak uygulama anlaşmaları ve protokoller ile Sekretarya'nın kurucu belgesinin ve merkez anlaşmasının hukuki niteliği ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Anayasa'nın 90'ıncı maddesinde uygulama anlaşmaları için öngörülen istisna saklı tutulmalıdır.

7. Savunma sanayii, istihbarat ve lojistik

Bakan Yardımcısı, Türkiye'nin kendi ihtiyaçlarını önceliklendireceğini ve kritik teknolojiler bakımından gerekli önlemlerin alınacağını belirtmiştir. Metinde bu yönde dayanak teşkil edebilecek ifadeler vardır: 7. maddedeki iş birliği "karşılıklı mutabakat temelinde" yürütülecek, 10. maddedeki lojistik destek "lojistik destek hizmetlerinin mevcudiyeti ve uyumluluğuna bağlı" olacaktır. Bu ifadelerin, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarının her durumda öncelikli olduğu şeklinde yorumlanacağı kayda geçirilmelidir.

Bununla birlikte ortak üretimde fikrî mülkiyet hakları, üçüncü ülkelere ihracat izinleri ve gizlilik dereceli bilgilerin korunması düzenlenmemiştir. 13. maddedeki gizlilik yükümlülüğü anlaşmadan çekildikten sonra da sürmekte, 16. madde uyarınca devam eden proje ve faaliyetler çekilmeden etkilenmemektedir. 10. madde ayrıca "savaşta" silah ve mühimmat desteğini öngörmektedir; fiilî çatışma hâlindeki bir tarafa yapılacak tedarikin mevcut ihracat kontrol mevzuatı karşısındaki konumu açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu hususların 8. madde uyarınca yapılacak uygulama protokollerinde açıkça düzenlenmesi gerekmektedir.

8. Süre

Anlaşma süresizdir ve çekilme ancak yürürlüğe girişten on yıl sonra mümkündür. Bakan Yardımcısı bunun uluslararası uygulamada emsalsiz olmadığını belirtmiş, NATO ve Montrö örneklerini vermiştir.

Bu tespite katılıyoruz. Ancak bu emsaller, bu kadar uzun vadeli bir taahhüdün kapsamının baştan açıkça belirlenmesi gerektiğini de göstermektedir: NATO'da yükümlülüğün eşiği fiilî silahlı saldırıdır, istişare usulü ayrıca düzenlenmiştir ve her genişleme Meclis onayından geçmektedir. Mekke Anlaşması'nın 4'üncü maddesi düzenli istişareyi öngörmektedir. Bununla birlikte kriz anında karar alma usulleri ve yeni üyelerin katılımına ilişkin iç hukuk süreçleri anlaşmada aynı ayrıntıyla düzenlenmemiştir.

IV. SONUÇ VE TALEPLERİMİZ

Bakan Yardımcısı'nın Komisyondaki açıklamaları, anlaşmanın uygulanmasına dair önemli güvenceler ortaya koymuştur. Ancak bu güvencelerin önemli bir kısmı metinde yer almamakta ve diğer tarafları bağlamamaktadır. Yükümlülüğün eşiği, kriz anındaki karar usulü ve konuşlandırma bakımından Meclis'in yetkisinin kapsamı ise belirsiz kalmıştır.

Teklif Komisyonda kabul edilmiştir. Genel Kurul görüşmelerinde ve onay sürecinde aşağıdaki hususların karşılanmasını talep ediyoruz:

2'nci maddede öngörülen yardımın talep, ortak objektif değerlendirme ve ulusal yetkilendirme süreçleriyle nasıl uygulanacağının; Komitenin hangi kararlarında oydaşma aranacağının tarafların mutabık kalacağı ortak bir açıklama veya uygulama düzenlemesiyle netleştirilmesi. Tek taraflı bir yorum beyanının diğer tarafları kendiliğinden bağlamayacağının gözetilmesi.

Birinci ve dördüncü maddelerdeki tehdit ve tehlike hallerinde hangi hukuka uygun tedbirlere başvurulabileceğinin; bu hükümlerin BM Şartı'na aykırı güç kullanımı için bağımsız yetki oluşturmadığının ve silahlı saldırıya karşı kolektif meşru müdafaanın BM Şartı'nın 51'inci maddesi çerçevesinde yürütüleceğinin taraflarca açıklığa kavuşturulması.

Anayasa'nın 92'nci maddesindeki milletlerarası andlaşmaların gerektirdiği haller istisnasının Mekke Anlaşması'nın 2, 5 ve 6'ncı maddeleri kapsamındaki hangi görevlendirmelere uygulanacağının; hangi durumlarda ayrıca TBMM izni gerekeceğinin ve 2941 sayılı Kanun'un 5'inci maddesi uyarınca hangi kararların Cumhurbaşkanınca alınabileceğinin açıklanması. Millî Savunma Bakanlığının 15 Ekim tarihli beyanının Komisyon raporuna geçirilmesi.

Tarafların terör örgütü nitelendirmelerinin diğer tarafları kendiliğinden bağlamayacağının; Yemen ve Pakistan-Afganistan kaynaklı gelişmelerde hangi somut saldırıların 2'nci madde kapsamında değerlendirilebileceğinin ve anlaşma yürürlüğe girmeden önceki olayların kendiliğinden geçmişe dönük yükümlülük doğurmayacağının açıklığa kavuşturulması.

Yürürlükten önce atılan adımların Türkiye bakımından yükümlülük doğurmadığına ilişkin Bakan Yardımcısı beyanlarının Komisyon raporuna geçirilmesi ve 5 Ekim Riyad kararının Türkiye bakımından hukuki niteliğinin açıklanması.

Yeni katılımlar ve anlaşmanın 15'inci madde uyarınca tadili için Türkiye'de izlenecek uygun bulma ve onay usullerinin açıklanması; 8'inci madde kapsamında yapılacak uygulama anlaşmaları, protokoller, Sekretarya kurucu belgesi ve merkez anlaşmasının her birinin Anayasa'nın 90'ıncı maddesindeki istisnalar da gözetilerek hukuki niteliklerine göre değerlendirilmesi.

9 ve 13'üncü maddeler kapsamında paylaşılacak gizlilik dereceli bilgilerin İsrail dâhil taraf olmayan devletlere, kişilere veya kuruluşlara çok uluslu yapılar üzerinden de açıklanmasını önleyecek denetim usullerinin belirlenmesi; ortak üretimde fikrî mülkiyet, ihracat izinleri ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarının önceliğine ilişkin güvencelerin uygulama protokollerinde düzenlenmesi.

Bu güvenceler sağlanmadan verilecek bir onay, Meclis'in anayasal denetim yetkisinin kapsamını kendiliğinden daraltma riski taşımaktadır. Bu nedenle teklife bu hâliyle muhalefet ediyor, bu şerhte yer alan değerlendirmelerin Komisyon raporuna eklenmesini talep ediyoruz.

Mekke'nin adını taşıyan bir anlaşmanın, Mekke'nin temsil ettiği kardeşlik anlayışıyla ve ümmetin ortak davalarıyla bağdaşmayan sonuçlar doğurmaması hepimizin ortak sorumluluğudur.

Saygılarımızla.

*Hasan Karal*
İstanbul

| İSTANBUL MİLLETVEKİLİ NUMAN KURTULMUŞ'UN TEKLİFİ | DIŞİŞLERİ KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN |
|---|---|
| **TÜRKİYE CUMHURİYETİ, PAKİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ VE SUUDİ ARABİSTAN KRALLIĞI ARASINDA ORTAK SAVUNMA İÇİN MEKKE ANLAŞMASININ ONAYLANMASININ UYGUN BULUNDUĞUNA DAİR KANUN TEKLİFİ** | **TÜRKİYE CUMHURİYETİ, PAKİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ VE SUUDİ ARABİSTAN KRALLIĞI ARASINDA ORTAK SAVUNMA İÇİN MEKKE ANLAŞMASININ ONAYLANMASININ UYGUN BULUNDUĞUNA DAİR KANUN TEKLİFİ** |
| **MADDE 1-** (1) 7 Ağustos 2026 tarihinde Mekke'de imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan Krallığı Arasında Ortak Savunma İçin Mekke Anlaşması"nın onaylanması uygun bulunmuştur. | **MADDE 1-** Teklifin l'inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir. |
| **MADDE 2-** (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer. | **MADDE 2-** Teklifin 2'nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir. |
| **MADDE 3-** (1) Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür. | **MADDE 3-** Teklifin 3'üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir. |

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ, PAKİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ VE SUUDİ ARABİSTAN KRALLIĞI ARASINDA ORTAK SAVUNMA İÇİN MEKKE ANLAŞMASI**

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti ve Suudi Arabistan Krallığı Hükümeti (bundan böyle "Taraf", "Taraflar" veya "Çekirdek Taraflar" olarak adlandırılacaktır),

Egemenliğe karşılıklı saygı, Birleşmiş Milletler Şartı ilkeleri, uluslararası hukuk ve ilgili iç hukuk ilkelerini göz önünde bulundurarak; "Taraflar" arasındaki savunma ortaklığına yönelik mevcut işbirliği mekanizmalarını, koordinasyonu ve entegrasyonu bir ortak savunma anlaşmasına taşımak hususunda mutabık kalarak,

"Taraflar" arasındaki ilişkileri, ortak menfaatler doğrultusunda, silahlı kuvvetlerin birlikte çalışabilirliği, hazırlık düzeyi ve etkinliğini de kapsayan işbirliği, koordinasyon ve entegrasyon temelinde daha da geliştirmeye yönelik iradeyi teyit ederek, böylelikle "Taraflar" ve halkları arasında mevcut dostluk ve kardeşlik bağlarını pekiştirerek,

"Tarafların" birbirlerinin iç işlerine karışmama, egemen eşitlik, toprak bütünlüğü ve uluslararası kabul görmüş sınırların ihlal edilemezliği ilkelerinin önemini teyit ederek, bağımsızlıklarına, egemenliklerine ve toprak bütünlüklerine karşı silahlı saldırı durumunda gerekli karşılıklı destek tedbirlerinin uygulanmasının esas olduğunu beyan ederek,

Küresel ve bölgesel barış, istikrar ve güvenliğin temini için uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olarak ortak çaba ve eşgüdümün önemini belirterek,

Terörizmle mücadelede "Tarafların" yetkili makamları arasında mevcut işbirliğinin derinleştirilmesi arzusunu kaydederek,

Uluslararası konularda ortak bir duruş sergilemek maksadıyla bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda "Taraflar" arasında mevcut işbirliğinin güçlendirilmesinin önemini vurgulayarak,

"Taraflar" arasında savunma ve savunma sanayii işbirliğinin daha da geliştirilmesinin gerekli olduğunu kaydederek,

Müteakip hususlarda anlaşma sağlamıştır:

**Madde 1**

"Taraflar" birbirlerinin bağımsızlığının, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün ve uluslararası alanda tanınan hudutlarının ihlal edilemezliğinin sağlanması ve korunmasını teminen işbirliği yaparlar. "Taraflardan" herhangi birinin toprak bütünlüğünün, egemenliğinin ve uluslararası alanda tanınan sınırlarının tehdit edilmesi veya tehlikeye düşmesi durumunda, "Taraflar" bu tehdit(ler) veya tehlike(ler)i bertaraf etmek maksadıyla gerekli tüm yöntemleri kullanırlar.

**Madde 2**

"Taraflardan" herhangi birine yönelik dış kaynaklı bir silahlı saldırı, tüm "Taraflara" yönelik bir saldırı olarak kabul edilir. "Taraflardan" birinin başka bir ülke veya ülke grubu tarafından silahlı saldırıya veya askeri saldırganlığa uğraması halinde, "Taraflar" saldırıya uğrayan "Tarafa" birbirlerine sağlayabilecekleri karşılıklı yardım imkanlarının tamamını kullanarak derhal yardım edecektir. Bu amaçla "Taraflar", Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51'inci Maddesinin tanıdığı meşru müdafaa hakkının kullanılmasını teminen, ihtiyaç duyulan yardımın objektif değerlendirmesini müteakip sağlanacak desteğin kapsam ve niteliğine karar vererek; askeri imkân ve kabiliyetler de dahil olmak üzere mevcut imkanları çerçevesinde işbirliği yaparlar.

**Madde 3**

"Taraflar", işbu Anlaşma'nın 2'nci Maddesi gereğince savunma, savunma sanayii ve güvenlik alanlarında yakın işbirliği yapar; Silahlı Kuvvetleri arasındaki ilişkileri geliştirir ve savunma alanındaki işbirliğini güçlendirmeye yönelik mutabık kalınan faaliyetleri uygular.

**Madde 4**

"Taraflar" uluslararası güvenlik konularında düzenli olarak istişarelerde bulunurlar. "Taraflar" hayati çıkarlarını ve ulusal güvenliklerini korumak ve milli güvenliklerine karşı tehdit ve tehlikeleri bertaraf etmek maksadıyla ortak değerlendirmeler temelinde bireysel ve müşterek tedbirler geliştirmek üzere sürekli ve etkili bir şekilde birbirlerine yardım eder ve işbirliği yaparlar.

2

**Madde 5**

"Taraflar", bölgesel ve uluslararası istikrar ve güvenliği olumsuz etkileyen terörizmin tüm çeşit ve tezahürleriyle mücadelede operasyonel seviye de dahil olmak üzere mevcut işbirliğini ve müşterek çabaları güçlendirirler.

**Madde 6**

Savaşta ve barışta, "Taraflar", savunma yeteneklerini geliştirmek maksadıyla, savunma kurumları arasında karşılıklı personel değişimi, ortak eğitim programları ve tatbikatlar ile "Tarafların" Silahlı kuvvetlerinin birlikte çalışabilirliğinin artırılmasına yönelik, konuşlanma ve faaliyetleri teşvik ederler.

**Madde 7**

Savunma yeteneklerini güçlendirmek maksadıyla "Taraflar" karşılıklı mutabakat temelinde aşağıdaki alanlarda savunma sanayii kurumları arasında teknoloji paylaşımını, ortak teknoloji geliştirilmesini, ortak üretimi ve savunma sanayii kuruluşları arasındaki işbirliğini desteklerler:

a) Savunma alanında ortak üretimin teşvik edilmesi,

b) Uzmanlık gerektiren teknolojilerde ortak Ar-Ge projeleri ile savunma inovasyonunun hayata geçirilmesi,

c) "Tarafların" topraklarında, herhangi bir "Tarafın" uzmanları vasıtasıyla insan kaynağının yetiştirilmesi ve askeri sanayinin desteklenmesi,

d) Savunma sanayii ile savunma Ar-Ge ve inovasyonu alanlarında uzmanlık ve edinilen derslerin paylaşılması,

e) "Tarafların" karşılıklı mutabakata varacağı diğer işbirliği alanları.

**Madde 8**

1. "Çekirdek Taraflar", ortak savunmaya stratejik yön vermek, "Taraflar" arasındaki savunma ve güvenlik işbirliğini geliştirmek ve işbu Anlaşmanın uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek engelleri ele almak maksadıyla, "Tarafların" Dışişleri Bakanları, Savunma Bakanları ile Genelkurmay Başkanlarından oluşan "Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi"ni kurar. Komite "Taraflar" arasında dönüşümlü evsahipliğiyle

yılda iki defa toplanır. "Tarafların" Liderleri, gerekli görüldüğü takdirde, yılda bir kez toplanabilir.

2. "Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi", gerekli gördüğü takdirde, alt komiteler kurabilir.

3. İşbu Anlaşmada öngörülen işbirliği alanlarının uygulanmasına yönelik işbirliği alanlarının uygulanması maksadıyla, gerektiğinde "Taraflar" arasında anlaşmalar veya protokoller müzakere edilir.

4. "Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi", "Çekirdek Tarafların" oydaşmasıyla, bu Anlaşmaya diğer "Tarafların" katılımına ilişkin usul ve esasları belirlemeye ve onaylamaya yetkilidir.

5. "Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi"ne hizmet vermek üzere, merkezi Suudi Arabistan Krallığı'nda bulunan bir Sekretarya ihdas edilir. Sekretarya, Suudi Arabistan Krallığı ile bir merkez anlaşması akdeder. Sekretaryanın işleyişi, teşkilat yapısı ve kuruluşuna ilişkin usul ve esaslar, "Çekirdek Tarafların" oydaşmasıyla bilahare kararlaştırılır.

6. Sekretaryaya, "Çekirdek Taraflar" arasında dönüşümlü olarak üç yıllık bir süre için görevlendirilen bir Genel Sekreter başkanlık eder. İlk Genel Sekreter Pakistan İslam Cumhuriyeti vatandaşı olacaktır.

7. Bu maddenin hükümleri, "Taraflar" arasında mevcut askeri işbirliği komitelerinin çalışmalarına halel getirmez.

**Madde 9**

İstihbarat alanındaki işbirliğini derinleştirmek ve bu doğrultuda gerekli eşgüdümü sağlamak amacıyla "Taraflar", bilgi güvenliği, verilerin korunması ve gizliliğe riayet ederek, karşılıklı mutabakata varılan güvenli kanallar üzerinden istihbarat paylaşımında bulunacaktır.

**Madde 10**

"Taraflar", lojistik destek hizmetlerinin mevcudiyeti ve uyumluluğuna bağlı olarak, barışta, savaşta ve diğer olağanüstü durumlarda, silah, mühimmat, yakıt, yedek parça ve diğer teçhizat dahil olmak üzere birbirlerine lojistik destek sağlar.

**Madde 11**

Uluslararası hukuk ve "Tarafların" ilgili iç hukukları saklı kalmak kaydıyla, "Taraflar", bu Anlaşmanın hükümlerinin uygulanmasında işbu Anlaşmayı hukuki dayanak olarak kabul edecek ve ihtiyaç halinde ilave yasal düzenlemeler önerecektir.

**Madde 12**

İşbu Anlaşma, "Tarafların" daha önce akdetmiş oldukları uluslararası anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerine halel getirmez.

**Madde 13**

1. "Taraflar", işbu Anlaşma kapsamında elde edecekleri gizlilik dereceli bilgi ve belgelerin mahremiyetine riayet ederler ve milli mevzuatlara saygı gösterirler.

2. Gizlilik dereceli bilgi ve belgeler, "Taraflar" dışındaki bir devlet, şirket ya da kişiyle paylaşılmaz.

3. Gizlilik dereceli bilgi ve belgelere erişimin "bilmesi gereken" prensibiyle ve sadece uygun seviyede güvenlik yetkisine sahip kişilere sağlanması temin edilir.

**Madde 14**

İşbu Anlaşmanın yorumundan veya uygulanmasından doğacak herhangi bir anlaşmazlık, "Taraflar" arasında istişareler ve görüşmeler vasıtasıyla dostane bir şekilde çözülür.

**Madde 15**

İşbu Anlaşma "çekirdek Taraflar" arasında istişareler ve oybirliğiyle tadil edilebilir.

**Madde 16**

1. İşbu Anlaşma, her bir "Tarafın" tabi olduğu usuller uyarınca onaylanacak ve son onay belgesinin "Stratejik Siyasi ve Savunma Komitesi" Sekretaryasına tevdi edildiği tarihte yürürlüğe girecektir.

5

2. İşbu Anlaşma süresiz olarak yürürlükte kalacaktır.

3. Herhangi bir "Taraf", işbu Anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren on yıl geçmesinin ardından, çekilme niyetini en az üç ay önceden diğer "Taraflara" diplomatik kanallardan yazılı bilgilendirme yapmak suretiyle Anlaşmadan çekilebilecektir.

4. İşbu Anlaşmanın sonlandırılması ya da Anlaşmadan çekilinmesi, sona erme ya da çekilme tarihinden önce "Taraflarca" mutabık kalındığı üzere halihazırda devam etmekte olan hiçbir faaliyet ve projeyi etkilemez.

5. "Tarafların" gizlilik dereceli bilgi ve belgelerin korunması ve ifşasının önlenmesi konusundaki sorumlulukları, işbu Anlaşmanın sona ermesi ve Anlaşmadan çekilinmesinden sonra da devam eder.

İşbu Anlaşma, Türkçe, Arapça ve İngilizce dillerinde, her bir metin aynı derecede geçerli olmak üzere, üç asıl nüsha halinde imzalanmıştır. Metinlerin yorumunda farklılık bulunması halinde İngilizce metin esas alınır.

İşbu Anlaşma 7 Ağustos 2026 (24/2/1448H) Cuma günü Mekke'de imzalanmıştır.

| Türkiye Cumhuriyeti Adına | Pakistan İslam Cumhuriyeti Adına | Suudi Arabistan Krallığı Adına |
|---|---|---|
| Recep Tayyip Erdoğan | Muhammed Şahbaz Şerif | Muhammed bin Selman bin Abdulaziz el Suud |
| Cumhurbaşkanı | Başbakan | Veliaht Prens Başbakan |